

Vijeće Europe

Vijeće za regionalnu suradnju

Radna skupina za kulturu i društvo

Rujan 2011. g.

TFCS(2011)09

LJUBLJANSKI PROCES II

REHABILITACIJA ZAJEDNIČKE BAŠTINE

2011. – 2014.

OKVIRNI DOKUMENT S OPĆIM SMJERNICAMA

NACRT

SADRŽAJ

1.0 POVIJEST I OPIS

- 1.1 Uvod
- 1.2 Opći cilj
- 1.3 Specifični ciljevi
- 1.4 Korisnici
- 1.5 Opis
- 1.6 Očekivani rezultati
- 1.7 Uvjetovanost i utvrđivanje vremenskog slijeda

2.0 ORGANIZACIJA

- 2.1 Glavni dionici
- 2.2 Upravljačka struktura i odgovornosti
  - 2.2.1 Međunarodna izvršna tijela
  - 2.2.2 Nacionalna izvršna tijela
  - 2.2.3 Savjetodavno tijelo

3.0 PROVOĐENJE (METODOLOGIJA, OČEKIVANI REZULTATI, AKTIVNOSTI)

- 3.1 Metodologija
  - 3.2 Očekivani rezultati
  - 3.3 Aktivnosti

4.0 REFERENCE

5.0 DODATAK: MODELI TEHNIČKE DOKUMENTACIJE

- 5.1 UPITNIK ZA PROCJENU GRADITELJSKE I ARHEOLOŠKE BAŠTINE
- 5.2. PREDLOŽENI POPIS PRIORITETNIH INTERVENCIJA (PLI)
- 5.3 PRELIMINARNA TEHNIČKA PROCJENA (PTA)
- 5.4 STUDIJE IZVODLJIVOSTI (FS)
- 5.5 POSLOVNI PLANovi (BP)
- 5.6 PROJEKTI ZADACI NACIONALNIH RADNIH SKUPINA

1.0 POVIJEST I OPIS

1.1 Uvod

„Ljubljanski proces II: Rehabilitacija naše zajedničke baštine“ nastavak je zajedničkog programa Vijeća Europe/Europske komisije pod nazivom „Plan integriranih projekata rehabilitacije/Pregled graditeljske i arheološke baštine“ (IRPP/SAAH). IRPP/SAAH uspostavio je 2003. godine predsjednik Europske komisije i europski povjerenik za obrazovanje i kulturu te je uklobljen u Regionalni program Vijeća Europe za kulturnu i prirodnu baštinu u Jugoistočnoj Europi (RPSEE) kao dio njihova doprinosa stabilnosti i razvoju demokratskih, mirnih i slobodnih civilnih društava u Jugoistočnoj Europi.

IRPP/SAAH je utvrdio niz koncepcijskih smjernica poduprtih opsežnom praktičnom dokumentacijom s ciljem ostvarivanja opipljivih koristi, kako za lokalne zajednice tako i za samo osjetljivo povijesno okruženje, s naglaskom na obnovljivom potencijalu povijesnog okruženja. Uvođenje „Ljubljanskog procesa“ 2008. godine (Ministarska konferencija, slovensko predsjedanje Europskom unijom) temeljilo se na ideji da su dobra koja pripadaju baštini *sredstva*, dio rješenja za izazove gospodarskog razvitka, a ne prepreka tim izazovima. Taj je aspekt programa pridonio pridobivanju aktivne opredijeljenosti političkih lidera u regiji (Konferencija u Ljubljani, Slovenija, 2009. godine) i doveo do značajnijih ulaganja u odabrane projekte rehabilitacije. Odluku o provođenju „Ljubljanskog procesa II“ donijeli su ministri kulture (Cetinje, Crna Gora, travanj 2010. godine) na temelju punog prepoznavanja načela „zajedničke europske baštine“ i osnovnih dostignuća IRPP/SAAH-a (dovršenog 2010. godine).

Vijeće za regionalnu suradnju (RCC), utemeljeno 2008. godine u cilju promicanja suradnje među državama Jugoistočne Europe putem izrade i koordinacije razvojnih projekata na regionalnoj razini, preuzima odgovornost za nadzor nad procesom. RCC će omogućiti političku i financijsku održivost trajnih upravljačkih struktura koje će biti uspostavljene kao dio „Ljubljanskog procesa II“, uz potporu Vijeća Europe i Europske komisije.

„Ljubljanski proces II“ zagovara svestran proces osiguravanja stabilnosti i razvoja demokratskih, mirnih i slobodnih civilnih društava u Jugoistočnoj Europi poticanjem svih njezinih građana da, bez obzira na vjersku ili etničku pripadnost, jezik i spol, uživaju u svojoj raznovrsnoj i bogatoj kulturnoj baštini i štite je. Na temelju pouzdanih spoznaja projekt će pridonijeti kapitaliziranju ogromnih kapaciteta povijesnog okruženja kao i gospodarskom razvoju, povećanju zaposlenosti, prosperiteta i kvalitete života na način da kulturni resurs ne bude uništen, već prenesen budućim naraštajima kako bi u njemu u cijelosti uživali.

1.2 Opći cilj

Opći je cilj pridonijeti izgradnji institucionalnih kapaciteta u Jugoistočnoj Europi radi jačanja stabilnosti i razvijanja demokratskih, miroljubivih i slobodnih civilnih društava te revitaliziranja zajednica.

1.3 Specifični ciljevi

Svrha je „Ljubljanskoga procesa II“ provođenje visokokvalitetnog instrumenta upravljanja rehabilitacijom baštine omogućivanjem:

a) stvaranja prijelaznog operativnog okvira u cilju razvijanja metodologije IRPP/SAAH-a;

b) integriranja međusektorskih praksi koje proistječu iz rehabilitacijskog pristupa u nacionalne i regionalne strukture operativnog upravljanja i strategija rehabilitacije baštine;

c) uspostavljanja trajnih mehanizama regionalne suradnje utemeljenih na obnovljenim nacionalnim i međunarodnim partnerstvima;

d) uspostavljanja održivih mehanizama financiranja, stvarajući na taj način sinergije između nacionalnih i međunarodnih javnih i privatnih ulaganja.

1.4 Korisnici

Ministarstva kulture, nacionalne, regionalne i lokalne specijalizirane institucije, općine, civilno društvo i nevladine organizacije u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Bugarskoj, Hrvatskoj, Crnoj Gori, Rumunjskoj, Srbiji, „Bivšoj Jugoslavenskoj Republici Makedoniji” i UNMIK-u/Kosovu

1.5 Opis

U „Ljubljanskom procesu II” radi se o **promjeni stavova** vezanih uz naše povijesno okruženje koje uključuje ne samo povijesne gradove i čitave krajobrazne već i pojedinačne arheološke lokalitete i građevine te sve značajne s njima povezane pokretne predmete.

Ovdje se radi o dva temeljna pitanja: (1) zaštiti povijesnih lokaliteta prema najvišim standardima i (2) promicanju na takav način da njihov doprinos lokalnom gospodarstvu bude na najvišoj razini bez umanjenja njihova značaja i to provođenjem koncepta „rehabilitacije”. Time se pomaže svim vodećim dionicima iz javnog sektora, kao što su ministarstva za planiranje, turizam i gospodarski razvoj, lokalne samouprave i druge financijske agencije, da shvate kako će se sve koristi od obnove baštine ostvariti samo pod uvjetom da se značaj i osjetljivost pojedinačnih lokaliteta u cijelosti uzmu u obzir te da se ponekad modeli konvencionalnog razvoja prilagode na način koji bi osigurao održivu budućnost lokalitetima baštine i lokalnim zajednicama.

„Ljubljanski proces II” posebno mobilizira **medusektorske institucije** i društvene dionike pomažući im pri izradi projekata rehabilitacije spomenika i lokaliteta koji su blisko povezani s društvenim i ekonomskim okruženjima kako bi se osigurala financijska sredstva i ulaganja. Prioritetni spomenici i lokaliteta u svakoj od zemalja korisnica izabrani su konsenzusom svih socijalnih, političkih i stručnih dionika. Na regionalnoj razini provođenje „Ljubljanskog procesa I” pruža sliku bogatstva i raznolikosti kulturne baštine u Jugoistočnoj Europi povećavajući privlačnost regije.

Metode i postupci pružaju tijelima nadležnima za zaštitu baštine kao i lokalnim zajednicama instrumente pomoću kojih će svoje zadaće izvršiti učinkovitije i olakšati mobiliziranje postojećih sredstava za odabrane prioritete. Izrada projekata i njihova realizacija ovisi o uspostavljanju **novih partnerstava** između različitih institucija, centralnih i lokalnih vlasti te javnih i privatnih dionika.

Nadalje, premda je primarno sredstvo za ostvarivanje navedenog bilo stavljanje naglasaka na izgradnju institucionalnih kapaciteta u regiji, u „Ljubljanskom procesu II” veću pozornost treba posvetiti **ulozi lokalnih skupina i nevladinih organizacija**. To bi trebalo pridonijeti poticanju razvoja novih perspektiva i novih partnerstava te promicati razmjenu inovativnih ideja i pristupa.

„Ljubljanski proces II” veći naglasak stavlja na **obuku i osposobljavanje** u pogledu tradicionalnih zanata, zaštite i praktične sanacije objekata, usvajanje politike održive zaštite i poslovnog upravljanja, na **promidžbu** (u cilju isticanja dobrih praksi u regiji i drugdje), na ulogu kulturne baštine unutar **prostornog planiranja** te na neovisnu **procjenu** i podršku, kao i postupke **praćenja** kako bi se osiguralo da se projekti pridržavaju najboljih europskih standarda. Ove bi elemente trebalo ugraditi u sve upravljačke i poslovne planove.

1.6 Očekivani rezultati

- a) Ciljeve „Ljubljanskog procesa II“ trebalo bi ostvariti sukladno načelima dobre prakse u očuvanju i održivom razvoju povijesnih cjelina te u skladu s temeljnim europskim konvencijama o politikama vezanima uz baštinu: konvencijama iz Granade (1985.) i Vallette (1992.). Slijedeći šira razmatranja o baštini iskazana u konvenciji iz Fara (2005.), utemeljena na ideji da je poznavanje i korištenje baštine sastavni dio prava građana na sudjelovanje u kulturnom životu, potrebno je šire shvatiti **ulogu i vrijednosti baštine kao čimbenika koji pridonose gospodarskom razvoju i kvaliteti života** te ih integrirati u strategije planiranja i javnog i privatnog sektora.
- b) Najvažnije bi dostignuće programa LP II trebalo biti uključivanje **rehabilitirane kulturne baštine kao ključnog elementa politike održivog razvoja** diljem Jugoistočne Europe. Održivi razvoj podrazumijeva zajedničko provođenje razumne politike upravljanja baštinom. Program će osigurati poštovanje i uzimanje u obzir povijesnog okruženja prilikom planiranja i izrade strategija gospodarskog razvoja. To će među političarima i stručnjacima dovesti ne samo do šireg poimanja naše baštine kao nezamjenjivoga dobra koje treba neoštećeno predati budućim naraštajima već i prepoznavanja njegova potencijala pridonosa gospodarskom razvoju, poticanju turizma, otvaranju novih radnih mjesta, revitaliziranju i unaprjeđenju kvalitete života zajednice.
- c) Jedna od osnovnih lekcija naučenih iz različitih pregleda IRPP/SAAH-a svakako je potreba za boljom integracijom baštine u razvojne planove. U mnogim zemljama – a to područje nije ograničeno na Jugoistočnu Europu – upravljanje baštinom izdvojeno je iz šireg planiranja korištenja prostora i planiranja urbanog pejzaža te je obično svrstano unutar djelokruga odgovornosti ministarstava kulture, a ne ministarstava planiranja, turizma i okoliša. Tim slijedom, dobrima kulturne baštine nije se upravljalo na holistički način unutar njihova šireg konteksta. Taj nedostatak funkcionira u oba smjera: tvorci gospodarskih politika i planeri često ne uzimaju u obzir pozitivan doprinos koji baština može dati gospodarskom razvoju i kvaliteti života.
- d) Očuvanje baštine više ne bi trebalo promatrati kao samosvrhovit postupak, s obzirom da će biti unaprijeđena **rehabilitacijskim pristupom** čiji je cilj upravljanje baštinom obogaćenom suvremenim aktivnostima u lokalnim zajednicama diljem Jugoistočne Europe. Dostignuća IRPP/SAAH-a svjedoče o koristima takvog pristupa. Stoga bi nove politike trebale biti utemeljene na novim kreativnim stajalištima i funkcionirati putem okvira i instrumenata razvijenih u IRPP/SAAH-u. Dinamični proces rehabilitacije kulturne baštine unaprijedit će kulturna okruženja i socijalnu koheziju te imati izravan ili neizravan utjecaj na zajednice. To će biti proces koji podupire **novu kulturu razvoja**, a ne puki razvoj kulture.
- e) U zemljama korisnicama uspostaviti će se integrirani međusektorski pristup operativnom upravljanju. Takav pristup podrazumijeva podjelu odgovornosti između nacionalnih i lokalnih vlasti i stručnjaka te sudjelovanje civilnog sektora. Očekuje se **puna institucionalizacija i operacionalizacija metodologije razvijene putem procesa IRPP/SAAH-a u zemljama korisnicama**, pridonoseći artikuliranju „zajedničkog jezika“ u upravljanju baštinom i olakšavanju regionalne suradnje.
- f) LP II stimulirat će mobiliziranje nacionalnih i međunarodnih mehanizama financiranja. Da bi se značajno povećala ulaganja na području rehabilitacije baštine, aktivnosti će se usmjeriti ne samo na fondove za kulturu već i na druge izvore – posebno razvojne fondove i privatna ulaganja.

1.7 Uvjetovanost i utvrđivanje vremenskog slijeda

U cilju osiguranja uspostavljanja trajnih struktura tijekom razdoblja od tri godine potrebno je uzeti u obzir sljedeće čimbenike:

- čvrstu i stalnu potporu ministarstava kulture tijekom čitavog procesa;
- službenu kandidaturu koordinatora projekta i radnih skupina/tehničkih timova, što podrazumijeva definiranje i prepoznavanje njihove uloge od strane svih relevantnih tijela i osiguranje dovoljnih sredstava za njihov rad u okviru projekta;
- službeno usvajanje godišnjeg plana aktivnosti, uključujući dovoljan iznos nacionalnih doprinosa proračunu;
- sustavno, učinkovito i pravodobno korištenje od strane zemalja svih raspoloživih javnih ili privatnih mehanizama financiranja u cilju osiguravanja sredstava za projekte rehabilitacije;
- postupak prirodnog kontinuiteta između izrade tehničke dokumentacije i promicanja projekata rehabilitacije od strane nacionalnih vlasti.

2.0 ORGANIZACIJA

2.1 Glavni dionici

1. **Vijeće za regionalnu suradnju (RCC):** preuzima odgovornost za nadzor procesa i osigurava održivost trajnih struktura koje će biti uspostavljene, uz tehničku i financijsku potporu Vijeća Europe i Europske komisije.

2. **Europska komisija i Vijeće Europe:** pružaju međunarodnu potporu, širenje utjecaja prema državama članicama, integriraju rezultate u europske standarde i najbolje prakse, osiguravaju održivost ciljeva „Ljubljanskog procesa“ osiguravajući neophodnu financijsku potporu (1,6 milijuna eura tijekom 3 godine) te specijaliziranu ekspertizu.

4. **Radna skupina za kulturu i društvo (TFCS):** uspostavio ju je RCC; definira ciljeve regionalne politike, nadzire napredak projekta, podržava dugoročno provođenje „Ljubljanskog procesa“ po zemljama.

5. **Tajništvo TFCS-a:** upravlja provođenjem aktivnosti u regiji i pomaže korisnicima u financijskom, tehničkom i stručnom provođenju projekta.

6. **Stručni savjetnici:** po potrebi ih imenuje Vijeće Europe/Europska komisija na zahtjev TFCS-a ili Nacionalne radne skupine preko Tajništva TFCS-a.

7. **Nacionalna radna skupina (NFT):** skupina što je formira svaka od zemalja koja je odgovorna za provođenje aktivnosti; rad skupine koordinira nacionalni koordinator projekta.

2.2 Upravljačka struktura i odgovornosti

Organigram koji pokazuje izvršna tijela i odnos sa stručnim savjetnicima

2.2.1 Međunarodna izvršna tijela

Vijeće za regionalnu suradnju odgovorno je za nadzor i održavanje dugoročnog provođenja „Ljubljanskog procesa“ od strane samih zemalja te poticanje i unaprjeđenje njihove suradnje. Vijeće za regionalnu suradnju osnovalo je **Radnu skupinu za kulturu i društvo** (TFCS) koja upravlja projektom. RCC TFCS sastavljeno je jednog predstavnika Vijeća za regionalnu suradnju, jednog predstavnika Vijeća Europe, jednog predstavnika Europske komisije i jednog predstavnika svake od zemalja sudionica. Radna se skupina sastaje po potrebi, najmanje dva puta godišnje, kako bi nadzirala napredak programa u cjelini, pokretala aktivnosti i potvrđivala rezultate.

TFCS ima sljedeće obveze:

- definiranje ciljeva regionalne politike;
- osiguravanje međunarodne i regionalne promidžbe Projekta;
- jačanje suradnje među korisnicima;
- razvijanje partnerstava;
- pružanje potpore prikupljanju financijskih sredstava za projekte rehabilitacije;
- usvajanje (godišnjih) akcijskih planova;
- vrjednovanje dokumenta s preporukama;
- dodjeljivanje plaketa;
- potvrđivanje popisa angažiranih stručnjaka.

RCC TFCS-u pomaže **Tajništvo RCC TFCS-a** sastavljeno od tri međunarodna djelatnika s punim radnim vremenom: čelnika Ureda, upravitelja Projekta i administratora Projekta. Tajništvo zemljama pruža savjete i mišljenja kad god je to potrebno u cilju nastavljanja s predloženim inovativnim procesom i ostvarivanja njegove potpune institucionalizacije u zemljama. Kako bi se osiguralo da projekti koriste najširi mogući opseg ekspertize i najnovijih ideja, Tajništvo će se povezivati s Vijećem Europe radi prikupljanja ekspertize od tima međunarodnih stručnjaka kao i onih iz same regije.

Tajništvo ima sljedeće obveze:

- osigurati tehničko upravljanje projektom;
- osigurati dnevno praćenje i nadzor aktivnosti na temelju platforme suradnje i redovitih misija na terenu;
- pripremiti relevantne radne dokumente (projektne zadatke) koji definiraju detaljne procedure projekta;
- izraditi godišnji akcijski plan i nadzirati provođenje aktivnosti u zemljama;
- osigurati upravljanje projektom i izvještavanje o istom;
- organizirati redovite sastanke Radne skupine za kulturu i društvo (najmanje dva puta godišnje);
- razvijati mrežu putem organizacije redovitih koordinacijskih sastanaka s koordinatorima projekta (najmanje tri puta godišnje);
- nadzirati i razvijati uspostavljanje nacionalnih radnih skupina;
- prikupljati priloge iz zemalja (izvještaje, tehničku dokumentaciju);
- osigurati objavljivanje i širenje izrađenih dokumenata;
- pomagati korisnicima u financijskom, tehničkom i stručnom provođenju Projekta;
- prikupljati od zemalja zahtjeve za specifičnom vrstom pomoći i potpore te koordinirati intervencije stručnog tima;
- organizirati aktivnosti praćenja i procjenjivanja;
- upravljati bespovratnim sredstvima EU parlamenta.

Odgovornosti **Vijeća Europe** su sljedeće:

- upravljanje financijskim doprinosima što ih je zemljama odobrila Europska komisija/Vijeće Europe;
- uspostavljanje i upravljanje stručnim timom stavljenim na raspolaganje Tajništvu i nacionalnim radnim skupinama;
- nadzor provođenja i razvoja IRPP/SAAH metodologije putem „Ljubljanskog procesa II“.

2.2.2 Nacionalna izvršna tijela

Odgovornost za provođenje aktivnosti ostaje u rukama zemalja korisnica, od kojih će svaka u tu svrhu uspostaviti **Nacionalnu radnu skupinu**. Oblik, sastav i pravila upravljanja ovim nacionalnim radnim skupinama definirat će svaka zemlja u skladu sa specifičnim projektnim zadaćama (vidi Dodatak 5.6, str. 63), koje usvoje nadležni organi vlasti u koordinaciji s TFCS-om.

Nacionalne radne skupine trebaju biti međuresorna tijela sastavljena od svih relevantnih dionika iz nacionalnih, regionalnih ili lokalnih institucija koje se bave baštinom, kao i iz lokalnih zajednica, i/ili stručnjaka s odgovornostima za zaštitu i upravljanje baštinom te rehabilitacijom i razvojnim procesima u zemljama. Svaka će zemlja definirati najprikladniji način navedenih dionika. Koordinaciju nacionalnih radnih skupina osigurava **koordinador projekta** kojega imenuje Ministarstvo kulture (ili nadležne institucije) u svakoj zemlji korisnici (u koordinaciji s drugim ministarstvima, međunarodnim, nacionalnim i lokalnim dionicima, partnerima itd.). RCC TFCS će podržavati nacionalne radne skupine tijekom čitavog projekta dotacijama koje bi pridonijele pokrivanju troškova projekta u svakoj od zemalja.

Odgovornosti nacionalnih radnih skupina su sljedeće:

- provođenje osnovnih aktivnosti (izrada popisa prioriternih intervencija, preliminarnih tehničkih procjena, studija izvodljivosti, poslovnih planova skupa s aspektima promicanja i prikupljanja sredstava za projekte rehabilitacije);
- poduzimanje odgovarajućih administrativnih i institucionalnih mjera kako bi se osiguralo upravljanje aktivnostima, osobito u smislu uključenja nacionalnih stručnjaka i resursa;
- ulaganje ekvivalenta od najmanje 10% (u naturi ili u gotovom novcu) od ukupne financijske potpore Europske komisije i Vijeća Europe namijenjene aktivnostima nacionalnih radnih skupina;
- provođenje koherentne politike vezane uz korištenje javnog proračuna kod realizacije prioriternih intervencija o kojima postoji odluka uključivanja u sastavni dio projekta;
- održavanje visoke razine koordinacije s Tajništvom TFCS-a i svim nacionalnim dionicima;
- osiguravanje prevođenja i dostavljanja svih informacija i dokumenata izrađenih tijekom trajanja projekta svim dionicima u zemljama uključujući one o njihovim odgovornostima vezanima uz upravljanje aktivnostima, odgovarajućim ulaganjem u kadrove i druge resurse te integriranju aktivnosti u tekuće nacionalne strategije vezane uz kulturnu baštinu;
- doprinos izradi programske strategije i procjeni potreba za osposobljavanjem kadrova;
- pružanje stručnih savjeta drugim zemljama korisnicama kada je to prikladno.

2.2.3 Savjetodavno tijelo

„Ljubljanski proces II“ razvit će čitav niz tematskih područja koja će biti raspoloživa za suočavanje s novim izazovima i u većoj mjeri koristiti postojeću ekspertizu u regiji. Pristup neovisnim međunarodnim stručnim savjetima, što je bila jedna od osnovnih djelatnosti IRPP/SAAH-a od njegova osnutka i dalje će biti važna komponenta projekta.

Vijeće Europe/Europska komisija osigurat će dostupnost stručnih savjeta putem **Stručnog tima** kad god to zatraže nacionalne radne skupine od Tajništva TFCS-a. Stručnjaci će pružati pomoć kod identificiranja odgovarajućih izvora stručnog osposobljavanja, izrade tehničkih smjernica i nadziranja pojedinih aktivnosti. Pored smjernica i savjeta o suštinskim pitanjima zaštite (dokumentaciji, arhitektonskim, građevinskim, konzervatorskim i arheološkim tehnikama) te o upravljanju i poslovnom planiranju, što se sve osigurava putem IRPP/SAAH-a, i ostala područja treba ojačati.

Stručni tim nije trajna skupina s punim radnim vremenom, već se bira iz skupine ovlaštenih pojedinaca ako i kada njihova ekspertiza bude potrebna. Popis stručnjaka potvrđuje TFCS nakon što ga uputi Vijeće Europe/Europska komisija na temelju preporuka od strane zemalja i Tajništva RCC TFCS-a. Stručni tim ima sljedeće zadaće:

- osiguravanje ekspertize za utvrđivanje probnih pitanja (prikupljanje sredstava, interno praćenje itd.), integriranje regionalnih stručnjaka/razmjena regionalnih stručnjaka;
- provođenje i praćenje pojedinih aktivnosti (obuka, ocjenjivanje itd.);
- pružanje pravodobne ekspertize (Tajništvu TFCS-a ili zemljama) za pojedina područja, vršenje procjene potreba za osposobljavanjem i po potrebi organiziranje obuke (u uskoj suradnji s Tajništvom i nacionalnim radnim skupinama);
- ocjena projekata na zahtjev nacionalnih radnih skupina i kao dio proaktivnog procesa kako bi se osigurala usklađenost upravljanja baštinom i zaštite s dobrom praksom (kako je i predviđeno relevantnim međunarodnim konvencijama);
- pružanje pomoći projektnim timovima da bi ostvarili najšire moguće održive gospodarske, socijalne, lokalne i političke koristi;
- doprinos promidžbi programa.

3.0 PROVOĐENJE (METODOLOGIJA, OČEKIVANI REZULTATI, AKTIVNOSTI)

3.1 Metodologija

IRPP/SAAH je uspostavio i razvio skup koncepcijskih smjernica (vidi dodatke 5.1 – 5.5) utemeljenih na opsežnoj praktičnoj dokumentaciji čiji je cilj realizacija opipljivih koristi – kako za lokalne zajednice tako i za same osjetljive povijesne cjeline. IRPP/SAAH metodologija uključuje različite faze:

3.1.1 Procjena i odabir prioriteta

A. *Izveštaj o procjeni baštine* (vidi model – Dodatak 5.1, str. 25) koji se odnosi na postojeće stanje graditeljske i arheološke baštine u svakoj zemlji, pripremljen u suradnji s nadležnim tijelima na nacionalnoj i/ili regionalnoj razini. Ukratko, on predstavlja zakonski i institucionalni okvir vezan uz zaštitu i unaprjeđenje baštine, postojeće upravljačke mehanizme i instrumente, dostupne resurse (stručne, dokumentarne i proračunske). Izveštaj također uzima u obzir politike i ulogu koju baština ima u društvu.

B. *Popis prioriteta intervencija (PIL)* (vidi model – Dodatak 5.2, str. 31) na građevinama i lokalitetima od velikog značenja u svakoj od zemalja Jugoistočne Europe s posebnim osvrtom na važna nacionalna i/ili regionalna kulturna dobra za koja se smatra da im je hitno

potrebna zaštita i/ili restauracija. Popis je usko povezan s Izvještajem o procjeni baštine i identificira različite vrste spomenika i lokaliteta, uključujući primjere svih vjerskih baština. Na popisu se mogu naći cjeline i pojedinačni spomenici iz svih epoha, potvrđujući na taj način činjenicu da je graditeljska i arheološka baština povijesni kontinuum lokalne, regionalne i nacionalne vrijednosti kao i od međunarodnog značenja. Kod sastavljanja Popisa stručnjaci u svakoj zemlji savjetuju se s velikim brojem dionika iz različitih područja ekspertize i institucija kako bi se osigurao stupanj nacionalne suglasnosti o konačnim popisima.

3.1.2 Izrada projekata rehabilitacije

C. *Preliminarna tehnička procjena (PTA)* (vidi model – Dodatak 5.3, str. 37) o svakoj građevini i lokalitetu na PIL-u dokument je koji opisuje pozadinu projekta, njegov tehnički status i zahtjeve za njegovu rehabilitaciju, uključujući opću procjenu troškova za svaku fazu predložene intervencije, od početne zaštite do pune rehabilitacije. Cilj je dokumenta izrađenog tijekom IRPP/SAAH-a osiguranje dosljedna pristupa diljem zemalja i vrsta projekata, predstavljajući metodološke smjernice za tehničku aktivnost. Ova je analiza osnovni operativni instrument u procesu privlačenja potencijalnih donatora.

D. *Studija izvodljivosti* (vidi model – Dodatak 5.4, str. 52) razrađuje i predstavlja održivost predloženog projekta rehabilitacije. Ona je nastavak i proširenje tema naznačenih u PIL-u i razvijenih u PTA-u. U ovim se dokumentima javljaju tri glavne kategorije informacija koje se koriste u prijavama za dobivanje financijske pomoći: povijesni ili umjetnički značaj spomenika ili lokaliteta, s posebnim naglaskom na njegovoj evoluciji, stupanj rizika ili opasnost od propadanja te izglednost predloženog projekta, uključujući njegovo upravljanje i održivost.

E. *Poslovni plan (BP)* (vidi model – Dodatak 5.5, str. 57) naglašava mogućnosti za investitore i utvrđuje uvjete za uspješnu rehabilitaciju, dovodeći do „konsolidacije“ projekata. Poslovno planiranje je vještina koja je razvijena kao posljednji dio metodološke evolucije IRPP/SAAH-a, a nije uvijek dio tradicionalne obuke upravljanja baštinom. Dok se studija izvodljivosti odnosi na izglednost rehabilitacije, poslovni se plan bavi poslovnim rastom i održivošću. Njegov je cilj realizacija jasnog, realnog i praktičnog modela za buduće upravljanje spomenikom ili lokalitetom te dokazivanje kako se ciljevi mogu realizirati s planiranim sredstvima. BP pruža temelj za pregovaranje s potencijalnim financijskim tijelima, drugim mogućim dionicima i partnerima te daje smjernice za potrebne buduće aktivnosti. To je dokument koji bi trebao biti dovoljan da uvjeri potencijalne investitore u vrijednost i održivost projekta te da će ulaganje biti sigurno i korisno.

U određenim okolnostima korisno je razmotriti usvajanje kombinacije *Studije izvodljivosti* i *Poslovnog plana*. To je uobičajena praksa u UK, posebno ondje gdje su rokovi za podnošenje zahtjeva za financijska sredstva ograničeni.

3.1.3 Promidžba projekata i prikupljanje financijskih sredstava

Zajedno s provođenjem metodoloških koraka, promidžba bi trebala igrati ključnu ulogu u konačnom uspjehu pojedinačnih projekata kao i „Ljubljanskog procesa“ u cjelini. Promidžbene aktivnosti pridonose vidljivosti LP II i konsolidiranih projekata, podižu svijest javnosti o ulozi baštine u strategijama održivog razvoja i privlače donacije i prikupljanje sredstava za projekte rehabilitacije. Promotivne aktivnosti također pružaju dobre mogućnosti za suradnju nacionalnih radnih skupina te javnih ustanova, nevladinih organizacija i lokalnih vlasti.

Pokretanje „Ljubljanskog procesa“ konačno je usmjerilo aktivnosti prema promidžbi i financiranju. Prikupljanje sredstava jedan je od miljkaza na području rehabilitacije graditeljske baštine. Očigledno, ona ne može biti sama sebi svrhom. Bez financijske potpore nikada neće doći do rehabilitacije baštine. Štoviše, prikupljanje sredstava pokazuje da

interesi donatora, službenih vlasti i građana konvergiraju i da je baština prepoznata kao razvojni resurs. Smjernice za strategije financiranja i promidžbu projekata rehabilitacije razradit će se tijekom LP II uz pomoć međunarodnih stručnjaka, pri čemu će kao potpora tom procesu osigurati nekoliko konkretnih alata:

- a) sveobuhvatna, korisnički prilagođena i redovito održavana i nadopunjavana internetska stranica predstavljat će glavni instrument komunikacije i promidžbe. Važan dio te internetske stranice bit će baza podataka, koja će uključivati podatke relevantne za promidžbu i vidljivost svakog projekta i namijenjene različitim dionicima. Internetski portal bit će povezan s drugim nacionalnim portalima kako bi se pružile što raznovrsnije i detaljnije informacije te kako bi postao snažna referentna točka za LP II;
- b) tiskane i elektroničke **publikacije**, brošure itd. također će pridonijeti promotivnim aktivnostima i za LP II i za rehabilitacijske projekte. Kreiranje ovih materijala inicirat će Tajništvo TFCS-a i nacionalne radne skupine;
- c) organiziranje i sudjelovanje u promotivnim manifestacijama, izložbama, drugim aktivnostima podizanja svijesti i donatorskim konferencijama odigrat će značajnu ulogu u promidžbi i prikupljanju sredstava;
- d) RCC TFCS dodjeljivat će **plakete** projektima koji uspiju osigurati financiranje. Dodjela plakete pridonijet će brojnim promotivnim manifestacijama. Pored plaketa postavljenih na spomenicima i lokalitetima, „virtualna plaketa” bit će postavljena na internetskom portalu RCC TFCS-a, a pojavit će se i u tiskanim publikacijama. Prije dodjele „virtualne plakete” spomenicima i lokalitetima sa završenim PTA-om, studijom izvodljivosti i poslovnim planom dodjeljivat će se jedna, dvije ili tri zvjezdice, što će pokazivati stupanj realizacije projekta (vidi Aktivnost D, str.21).

3.2 Očekivani rezultati

Ovdje navedeni očekivani rezultati u izravnoj su vezi s ciljevima procesa, pri čemu se isto tako podudaraju s aktivnostima i akcijama koje su predviđene tijekom njegove realizacije. Ti rezultati pokazuju napredak LP II u ostvarivanju ciljeva. Kako bi se procesom upravljalo i transformiralo ga u trajni projekt, oni su povezani s brojnim aktivnostima i akcijama čiji bi ishodi trebali biti mjerljivi. Dakle, očekivani će rezultati predstavljati središnje pitanje u Akcijskom planu s preciznim ciljevima. Dok se kvantitativni rezultati mogu prikazati mjerljivim indikatorima koji mogu olakšati proces evaluacije, neki drugi rezultati ne mogu se precizno izmjeriti i potreban im je sustav kvalitativnih indikatora. To treba uzeti u obzir prilikom procjene uspješnosti cjelokupnog projekta.

3.2.1 Rezultat 1: Cjelovita operacionalizacija upravljačke strukture

Upravljački instrumenti i izvršna tijela izgrađeni su i integrirani u administrativne postupke:

- u svakoj se zemlji osnivaju nacionalne radne skupine s upravljačkim, savjetodavnim i izvršnim tijelima u cilju djelotvornog provođenja aktivnosti;
- baština se integrira u nacionalne razvojne strategije, posebno u pogledu upravljanja projektima i lokalitetima te projektom marketinga.

Mjerljivi pokazatelji:

- broj operativnih nacionalnih radnih skupina
- broj prikupljenih nacionalnih izvještaja i usvojenih tehničkih dokumenata
- broj sastanaka RCC TFCS-a i sudionika
- ispunjeni rokovi za izvještaje i planove
- broj misija u zemljama sudionicama
- broj inicijativa, prijedloga i prezentacija RCC-a pred CoMoCoSEE-om (Savjetom ministara Jugoistočne Europe)

- učestalost korištenja i ažuriranja platforme za suradnju
- postotak dovršenosti baze podataka.

3.2.2 Rezultat 2: Uvođenje novih zakona/politika

Modeli dobre prakse IRPP/SAAH-a integrirani su u nove zakone, nacionalne politike zaštite i planiranja, politike zaštite i upravljanja kulturnom baštinom. Njih odobravaju ministarstva kulture. Nadalje, izrađuju se i donose politike koje sadržavaju konkretne smjernice vezane uz rehabilitaciju.

Mjerljivi pokazatelji:

- broj donesenih novih zakona i politika
- broj smjernica, preporuka koje se primjenjuju.

3.2.3 Rezultat 3: Unaprijeđeni postupci vezani uz okvir regionalne suradnje

Konsolidirani su regionalna suradnja i nova načela upravljanja povećavajući na taj način razinu kulturne raznolikosti Jugoistočne Europe i pridonoseći općem procesu pomirenja:

- osigurana je stalna suradnja između zemalja unutar regije
- konsolidirana je koordinacija i podijeljena odgovornost za održivi razvoj povijesnih lokaliteta između državnih ustanova, lokalnih vlasti i civilnog društva.

Mjerljivi pokazatelji:

- broj savjeta i tehničke podrške dobivene od međunarodnih i regionalnih eksperata
- broj sporazuma o regionalnom partnerstvu i partneri uključeni u umrežavanje
- broj misija razmjene regionalnih stručnjaka.

3.2.4 Rezultat 4: Institucionalizacija metodologije

Pripremljeni su projekti rehabilitacije koji pridonose socijalnom i ekonomskom razvoju partnerskih zemalja.

- *Popisi prioriternih intervencija (PIL)* ažuriraju se svake godine i sadrže građevine i lokalitete (uključujući sakralnu baštinu svih vjeroispovijesti) od znatnog povijesnog značenja u svakoj od zemalja Jugoistočne Europe za koje se smatra da im je hitno potrebno očuvanje i/ili restauracija.
- *Preliminarne tehničke procjene (PTA)* za spomenike navedene na PIL-u objavljuju se na građevinama i lokalitetima, uključujući procjene ukupnih troškova koje će u kasnijoj fazi poslužiti za izradu potpunih studija izvodljivosti/poslovnih planova.
- *Studije izvodljivosti* za konsolidirane projekte odabrane kao dio PIL-a izrađuju se i objavljuju kako bi potaknule financiranje i nastavak aktivnosti rehabilitacije.
- *Poslovni planovi* za konsolidirane projekte izrađuju se i objavljuju.

Mjerljivi pokazatelji

- broj usvojenih Popisa prioriternih intervencija
- redovitost ažuriranja PIL-a
- broj odobrenih i pripremljenih PTA-a
- broj odobrenih studija izvodljivosti
- broj odobrenih poslovnih planova
- broj lokalnih vlasti uključenih u fazu rehabilitacije
- broj nevladinih organizacija uključenih u fazu rehabilitacije
- broj zemalja koje su prihvatile potpunu institucionalizaciju metodologije IRPP/SAAH-a.

3.2.5 Rezultat 5: Rehabilitacija graditeljske baštine

Na temelju metodologije IRPP/SAAH-a promiču se projekti rehabilitacije na nacionalnoj i međunarodnoj razini u cilju privlačenja novčanih sredstava. Uz pomoć dokumentacije izrađene za projekt (PTA, FS, BP) prijave za dobivanje bespovratnih sredstava lakše se i preciznije izrađuju i imaju veće izgleda za uspjeh. Realizacija radova se nadzire kako bi se osiguralo da se rehabilitacija provodi sukladno europskim standardima.

Mjerljivi pokazatelji:

- broj financiranih projekata
- iznos bespovratnih sredstava, donacija, odobrenih ili osiguranih zajmova
- broj rehabilitiranih projekata.

3.2.6 Rezultat 6: Unaprijeđene stručne kompetencije u zemljama korisnicama

Provođenje LP II pridonosi izgradnji ljudskih kapaciteta u zemljama korisnicama temeljem sudjelovanja u procesu i putem izravne obuke, što za posljedice ima:

- unapređenje stručnih kapaciteta, poput tehnika očuvanja i upravljanja projektima među nacionalnim i lokalnim javnim ustanovama i privatnim tvrtkama za restauraciju/rehabilitaciju baštine, agencijama i gospodarskim subjektima za prostorno i urbano planiranje, stručnim udruženjima i nevladinim organizacijama;
- veći broj lokalnih stručnjaka osposobljenih za prenošenje znanja i vještina na lokalne službe;
- „obuku instruktora“: programi stručne obuke provedene s posebnim ciljem stvaranja regionalnih i lokalnih timova za obuku kako bi se osigurala prenosivost kompetencija kod restauracije, razvoja projekata i tehnika upravljanja lokalitetima;
- veći broj publikacija i smjernica o upravljanju baštinom i tehnikama restauracije (tiskana i elektronička izdanja);
- redovito ažuriranje baze podataka s mogućnostima obuke na području očuvanja i upravljanja baštinom.

Mjerljivi pokazatelji:

- broj organiziranih tečajeva ili seminara
- broj obučeni i osposobljeni lokalni stručnjaci (broj certifikata)
- broj obučeni instruktora
- broj organiziranih tečajeva za obuku instruktora
- ravnomjerna zemljopisna pokrivenost stručnjaka
- broj uključenih stručnih udruženja i nevladinih organizacija
- broj korisnika baze podataka
- broj izrađenih publikacija
- tiraža tiskanih izdanja.

3.2.7 Rezultat 7: Viša razina svijesti o vrijednosti rehabilitacije graditeljske baštine za društvo

Viša razina svijesti o ulozi i vrijednostima baštine za poticanje društvenog i gospodarskog razvoja i kvalitete života:

- spomenici i lokaliteti percipiraju se kao osjetljiva dobra koja se s jedne strane promatraju kao bitan čimbenik kulturnog identiteta i međukulturnog okruženja, a s druge strane kao katalizator održivog razvoja;
- baština je snažan čimbenik politika održivog razvoja i pridonosi podizanju kvalitete života i pojedinaca i zajednica;

- LP II izravno utječe na promjenu stavova i veće poštovanje prema baštini;
- ovi novi stavovi i ciljevi LP II prenose se među javne i privatne ustanove, lokalne vlasti, lokalne zajednice i nevladine organizacije, što za posljedicu ima veće zanimanje za očuvanje baštine.

Mjerljivi pokazatelji:

- broj nevladinih organizacija uključenih u LP II
- intenzivniji odnosi s nevladinim organizacijama, stvaranje novih partnerstava
- broj spomenika upisanih u PIL zahvaljujući javnim akcijama
- postotak sudjelovanja lokalnih zajednica u javnim raspravama o baštini
- broj spomenika/lokaliteta financiranih zahvaljujući lokalnim javnim akcijama
- broj organiziranih aktivnosti na podizanju javne svijesti
- broj sudionika u aktivnostima na podizanju javne svijesti
- broj lokalnih planova pod utjecajem integrirane rehabilitacije spomenika/lokaliteta s PIL-a.

3.2.8 Rezultat 8: Veća vidljivost projekata rehabilitacije

U cilju ostvarivanja veće vidljivosti nego u prethodnim fazama posebice će se koristiti plakete dodijeljene uspješnim projektima. Podizanje svijesti i promidžba odigrat će ključnu ulogu kod unaprjeđenja brige o baštini, mobiliziranja nacionalnih i međunarodnih fondova i pridonosit će regionalnim, nacionalnim i lokalnim politikama održivog razvoja.

- Vidljivost projekata rehabilitacije, njihovo uključivanje u nacionalne programe Europskog dana baštine i slične manifestacije za podizanje razine svijesti, radionice i konferencije.
- Promicanje uspješnih projekata osigurava političku i javnu potporu i pridonosi većoj zainteresiranosti donatora i investitora za baštinu Jugoistočne Europe.
- Činjenica da se projekti rehabilitacije promiču za ulagače te utvrđuju strategije financiranja pridonosi uspostavljanju održivih mehanizama privlačenja nacionalnog i međunarodnog financiranja.

Mjerljivi pokazatelji:

- broj promotivnih aktivnosti usmjerenih prema donatorima i investitorima
- broj organiziranih javnih manifestacija, izložbi i prezentacija čiji je cilj veća vidljivost
- broj promotivnih akcija za privlačenje donatora i investitora
- broj tiskanih i podijeljenih brošura
- broj izrađenih i podijeljenih suveniru
- broj medijskih manifestacija
- broj prezentacija na internetskom portalu
- broj posjeta internetskom portalu
- broj članaka u novinama
- broj organiziranih promotivnih svečanosti.

3.2.9 Rezultat 9: Uspostavljene strukture za praćenje nastavka aktivnosti

Uspostavlja se sveobuhvatni mehanizam za praćenje nastavka aktivnosti kako bi se procijenio napredak i osiguralo efikasno provođenje LP II. Taj se mehanizam sastoji od dva ključna aktera: Tajništva TFCS RCC-a i koordinatora projekta. Tajništvo pomaže u razvijanju upravljačke mreže za provođenje regionalnih aktivnosti te osigurava uspješno rukovođenje projektom. Koordinator projekta šire relevantne informacije, koordiniraju doprinose nacionalnih dionika i izvještavaju svoje nacionalne radne skupine o napretku projekta, prenose informacije i izvještavaju Tajništvo. Uz to su odgovorni za predlaganje mehanizma za nastavak aktivnosti svojim nacionalnim radnim skupinama.

Značajni instrumenti koji se koriste za operativni nadzor nastavka aktivnosti i praćenje su sljedeći:

- pisani izvještaji (papirnati dokumenti)
- misije i izvještaji misija
- platforma za suradnju na internetu
- plakete.

Mjerljivi pokazatelji:

- pravodobnost ažuriranja platforme za suradnju
- učestalost korištenja platforme za suradnju
- pravodobnost širenja izvještaja i tehničkih dokumenata
- broj misija i prezentiranih/podijeljenih izvještaja misija
- broj dodijeljenih zvjezdica i plaketa.

3.2.10 Rezultat 10: Uspostavljeni mehanizmi praćenja i procjene

Redovito praćenje i provođenje aktivnosti LP II te intervencije na projektima rehabilitacije rezultiraju konkretnim preporukama i smjernicama. Proces se procjenjuje na kraju u odnosu na različita djelovanja (politička, institucionalna, kolaborativna, gospodarska, socijalna itd.). Međunarodna skupina stručnjaka pomaže kod razvoja procjenjivačke strukture.

- Ključni nositelj mehanizma praćenja LP II je TFCS RCC. On nadzire ukupan napredak aktivnosti od 2011. do 2014. godine. Podupire ga Tajništvo TFCS RCC-a kao i tim međunarodnih stručnjaka. Na temelju praćenja koje vrši TFCS RCC obavještava RCC, Europsku komisiju i Vijeće Europe o dostignućima LP II te informira nacionalne radne skupine i druge dionike o strateškim pravcima, političkim ciljevima, suradnji između korisnika, razvoju partnerstava, prikupljanju sredstava i održavanju dugoročnog provođenja LP II.
- Nacionalne radne skupine također razvijaju vlastite mehanizme praćenja.
- Provođenje projekata prati se u cilju osiguranja kvalitete.
- Dokazuje se društvena i gospodarska uloga baštine kako bi se uvjerilo dionike u potrebu integriranja projekata rehabilitacije u razvojne strategije.

Mjerljivi pokazatelji:

- broj strateških pravaca, smjernica itd. upućenih partnerima i dionicima
- broj usvojenih dokumenata o praćenju, koje je pripremlilo Tajništvo ili skupina stručnjaka
- uspostavljena učinkovita i dinamična platforma suradnje i internetski portal za nastavak aktivnosti i razmjenu dokumenata kao i praćenje napretka
- uspostavljena baza podataka za projekte rehabilitacije kao instrumenta procjene i promidžbe
- uspostavljene strukture procjene djelovanja, procjene procesa i postevaluacije
- redovito praćenje radova na lokalitetu od strane nacionalnih/međunarodnih stručnjaka kako bi se osigurala primjena dobre prakse.

3.3 Aktivnosti

Aktivnosti nadziru radne skupine RCC-a za kulturu i društvo, a provode ih nacionalne radne skupine uz potporu Tajništva TFCS-a i stručnih savjetnika. Jedno od ključnih pitanja bit će sklapanje sporazuma o partnerstvu s kompetentnim vanjskim tijelima kada to bude moguće i prikladno kako bi se osigurala održivost projekta izgradnjom kapaciteta u ovom sektoru.

Aktivnosti su strukturirane na sljedeći način:

3.3.1 Aktivnost A: Političko, metodološko i praktično upravljanje izvodljivosti

Ova aktivnost obuhvaća sve aspekte vezane uz upravljanje projektom, a posebno koordinaciju između dionika u svim zemljama korisnicama kao i između svih nacionalnih i međunarodnih partnera. Dakle, radi se o aktivnostima koje trebaju provesti (1) TFCS RCC, (2) Tajništvo TFCS-a, (3) nacionalne radne skupine i (4) stručni savjetnici. Ova aktivnost također uključuje važnu odgovornost poticanja umrežavanja, što može pomoći kod osiguravanja regionalne dimenzije projekta, promidžbe političkih ciljeva, uspostavljanja i konsolidiranja/institucionalizacije mehanizama projekta te, uopćeno govoreći, trajnog dijaloga koji se mora održavati kako bi se poticala rasprava i stvorilo okruženje sklonu širenju inovativnih ideja.

A.1 Radna skupina RCC-a za kulturu i društvo

A.1.1 Sastanci

A.1.2 Izvještavanje

A.1.3 Regionalno umrežavanje

A.1.4 Politička podrška

A.1.5 Potpisivanje dokumenata

A.2 Tajništvo TFCS RCC-a

A.2.1 Koordinacijski sastanci

A.2.2 Upravljanje procesom rada

A.2.3 Prikupljanje doprinosa zemalja

A.2.4 Savjeti i potpora

A.2.5 Pružanje modela i instrumenata

A.2.6 Povezivanje s partnerima i razvoj partnerstava

A.2.7 Internet i baza podataka

A.3 Nacionalne radne skupine

A.3.1 Projektne zadaće i upravljanje

A.3.2 Upravljanje tijelima/članstvima

A.3.3 Godišnji akcijski planovi zemalja

A.3.4 Institucionalna poboljšanja

A.3.5 Baza podataka

A.4 Stručni savjetnici (uz pomoć Vijeća Europe/Europske komisije)

A.4.1 Metodološki razvoj novih faza (promidžba i prikupljanje sredstava), smjernice, „propisi” – novi stav, održivost, mehanizmi financiranja itd.

A.4.2 Pomoć i konsultacije

A.4.3 Praćenje

A.4.4 Obrazovanje, obuka

3.3.2 Aktivnost B: Izrada projekata rehabilitacije

Ova se aktivnost odnosi na tehničke korake neophodne za provođenje metodologije IRPP/SAAH-a koja je u pojedinim zemljama već integrirana u službene smjernice dobrih praksi upravljanja baštinom i konkretnije u upravljanje tehničkim procesima što dovode do izrade dokumenata. Taj proces uključuje različite korake za stjecanje službenog odobrenja dokumentacije projekta rehabilitacije (i obvezivanja dionika na buduće provođenje), njezino širenje i promicanje među potencijalnim investitorima te sve radnje usmjerene na osiguranje financijskih sredstava za buduće intervencije na spomenicima i lokalitetima.

Metodologija IRPP/SAAH-a dodatno je razrađena tijekom programa. Izradu studija izvodljivosti i poslovnih planova treba sagledati kao dio kontinuiranog procesa koji proistječe iz PTA-a (što će utvrditi značaj kulturne baštine i naznačiti njezinu osjetljivost i izloženost promjenama). Ovi će dokumenti predstavljati osnovu natječajne dokumentacije kod privlačenja financijskih sredstava.

B.1 PIL (Popisi prioriternih intervencija)

- B.1.1 Revizija PIL-a 2011. godine, uključujući savjetodavne i komunikacijske akcije te revizija Izvještaja o procjeni baštine i dokumentacije o intervenciji (ID)
- B.1.2 PIL 2012.
- B.1.3 PIL 2013.
- B.1.4 PIL 2014.
- B.1.5 Ažuriranje baze podataka s informacijama PIL-a, izvještajima o procjeni baštine, ID

B.2 PTA (Preliminarne tehničke procjene)

- B.2.1 PTA 2011. – 2012.
- B.2.2 PTA 2013.
- B.2.3 Ažuriranje baze podataka s informacijama PTA-a

B.3 Studije izvodljivosti i poslovni planovi (FS i BP)

- B.3.1 FS i BP 2012.
- B.3.2 FS i BP 2013.
- B.3.3 Ažuriranje baze podataka s informacijama iz FS-a i BP-a

B.4 Promidžba: Vodeći projekti

- B.4.1 Pomoć Stručne skupine kod prikupljanja sredstava i održivosti
- B.4.2 Baza podataka

B.5 Bespovratna sredstva EU Parlamenta

- B.5.1 Procjena Stručne skupine
- B.5.2 Davanje bespovratnih sredstava

B.6 Baza podataka

- B.6.1 Inicijalno unošenje informacija u bazu podataka
- B.6.2 Redovito ažuriranje

3.3.3 Aktivnost C: Stručni kapacitet i obrazovne mogućnosti

Cilj je ove aktivnosti rješavanje pitanja nedostatka vještina i tehničkih resursa koji bi mogli dovesti u pitanje i uspješnu rehabilitaciju i sanaciju lokaliteta kulturne baštine. Pitanja stručne obuke rješavat će se provođenjem *pregleda položaja konzervatorskog osposobljavanja*, ispitivanjem potreba za unaprjeđenjem korištenih mehanizama za razmjenu i širenjem raspoloživog znanja.

Tražit će se *procjena potreba za obukom* u odnosu na tehničke vještine zaštite, upravljanje projektima i poslovno planiranje, arheološke i krajobrazne procjene (uključujući karakterizaciju), prostorno planiranje i ekonomiju održivog razvoja.

Mogućnosti obuke, ukoliko je to prikladno, trebale bi biti ugrađene u planove izvodljivosti i poslovne planove kao i provođenje *specifičnih aktivnosti obuke vezanih uz projekte rehabilitacije prema „Ljubljanskom procesu II“*. U mnogim slučajevima obuka na licu mjesta jednostavno neće biti praktična ili bi pak sheme osposobljavanja bile prevelika obveza za male izvođače radova. No uvijek je potrebno postaviti pitanje ima li projekt potencijal za obuku i/ili usavršavanje vještina?

Od obuke će se također tražiti da podupire ciljeve umrežavanja Aktivnosti A, *namijenjene planerima, ekonomistima i turističkim menadžerima* (na razini ministarstava te zavoda i općina). Stvaranje okruženja gdje ljudi različitih stručnih profila međusobno surađuju i razumiju svoje uloge i težnje potaknut će potpuniji pristup zaštiti povijesnih cjelina.

C.1 Smjernice/Instrumenti

- C.1.1 Smjernice Stručne skupine vezane uz dokumentaciju – kriteriji za nadzornike dokumenata
- C.1.2 Upitnik Stručne skupine – stanje obuke vezane uz zaštitu i procjena potreba za obukom
- C.1.3 Utvrđivanje kompetencija od strane Stručne skupine (postojeće mogućnosti obuke) i potrebe
- C.1.4 Baza podataka o mogućnostima za obuku, popis ekspertiza

C.2 Obuka instruktora

- C.2.1 Izrada standarda od strane Stručne skupine
- C.2.2 Materijali za obuku/informiranje
- C.2.3 Radionice/seminari Stručne skupine

C.3 Obuka na terenu

- C.3.1 Obuka vezana uz projekte rehabilitacije

3.3.4 Aktivnost D: Promidžba, komunikacija i širenje

Tijekom IRPP/SAAH-a na svim lokalitetima za koje je izrađena Preliminarna tehnička procjena postavljene su plakete kako bi se podigla razina javne svijesti. To je bilo najuspješnije u onim slučajevima gdje je organizirana „javna manifestacija postavljanja plakete“; međutim, bilo je manje efikasno u slučajevima gdje proces rehabilitacije nije imao nikakvih vidljivih akcija na lokalitetu.

Tijekom LP II plaketa će se dodjeljivati u kasnijoj fazi onih projekata rehabilitacije koji *dobiju financijska sredstva uspješnom primjenom metodologije IRPP/SAAH-a*. Plaketa će biti postavljena na vidljivo mjestu na spomeniku ili na lokalitetu ubrzo nakon stvarnog početka radova, a trebala bi pridonijeti većoj vidljivosti projekta među lokalnim stanovništvom i posjetiteljima. Njezina je dodatna svrha podizanje razine svijesti među stručnjacima i profesionalcima o uspjehu primijenjene metodologije.

Uz postavljanje plaketa na spomenicima i lokalitetima, na internetskom portalu TFCS RCC-a postaviti će se i „virtualna plaketa“ u dijelu rezerviranom za „konsolidirane projekte“, a pojaviti će se i u tiskanim publikacijama. Prije „virtualne plakete“ spomenici i lokaliteti za koje su izrađeni PTA, FS i BP dobit će jednu, dvije ili tri zvjezdice, koje će predstavljati stupanj realizacije projekta. Pored promidžbe i ovi će mehanizmi postati instrumentom upravljanja nastavkom aktivnosti.

D.1 Promidžba LP II

- D.1.1 Internetska stranica s linkovima
- D.1.2 Razina javne svijesti (stanovništva) – izložbe, manifestacije
- D.1.3 Umrežavanje (komplementarna partnerstva) – konferencije

D.2 Promidžba projekata rehabilitacije

- D.2.1 Osiguranje instrumenata za prikupljanje sredstava – npr. baza podataka: instrument lokalne vlasti i sredstvo za investitore
- D.2.2 Procjena kapaciteta privatnih investitora
- D.2.3 Utvrđivanje strategije za financiranje projekata rehabilitacije
- D.2.4 Publikacije
- D.2.5 Plakete, virtualne plakete, zvjezdice

D.3 Promidžba načela

- D.3.1 Komunikacija
- D.3.2 Proces PIL-a i EHD-a
- D.3.3 Nevladine organizacije – savjetovanje i pomoć

3.3.5 Aktivnost E: Nastavak aktivnosti i procjena

Za redovito praćenje nastavka aktivnosti realiziranih u zemljama, a u cilju uvida u razinu napretka i razmjene izrađenih dokumenata, upotrijebit će se internetska platforma prilagođena korisniku. Svi članovi TFCS-a, Tajništva, stručnjaci, koordinatori projekta i članovi tehničkog tima imat će pristup toj platformi za suradnju, koja bi također trebala postati svojevrsni forum za razmjenu novosti i ideja.

Aktivnosti praćenja i procjene realiziranih aktivnosti odražavaju utjecaj i koristi od programa na određenom broju područja i razina. Ta područja uključuju (1) *šire ekonomske, socijalne i političke koristi te one koje se tiču zajednice* i (2) *pitanja zaštite i rehabilitacije* (npr. tehničke procjene kvalitete intervencija, prijam posjetilaca, objekti i upravljačke strukture) različitih projekata. Ova su područja već u ranijoj fazi bila podložna procjenjivanju.

Pored toga u izvjesnim vrlo važnim slučajevima neovisna stručna procjena pokazat će se korisnom u osiguravanju integriranja širih načela koja su u samom temelju metodologije IRPP/SAAH-a u upravljanje specifičnim lokalitetima, osobito u pogledu standarda očuvanja i održivog razvoja na lokalitetu. Kako su tijekom „Ljubljanskog procesa II“ šire ekonomske i socijalne koristi ovih projekata postale sve značajnije (i prepoznatljivije) kao ciljevi, neophodno je izvršiti njihovu procjenu u smislu utjecaja na lokalno gospodarstvo te asimiliranja u lokalne i regionalne strategije političkog i socijalnog planiranja nakon okončanja projekata. Tu će procjenu izvršiti neovisni specijalistički tim s vještinama na području gospodarske i društvene analize.

E.1 Platforma za suradnju

- E.1.1 Praćenje napretka nastavka radova

E.2 Procjena projekata rehabilitacije po metodologiji IRPP/SAAH-a

- E.2.1 Procjena procesa
- E.2.2 Procjena završenih projekata

E.3 Praćenje

- E.3.1 Proces praćenja

- E.3.2 Praćenje kvalitete radova
- E.3.3 Praćenje financija

E.4 Postevaluacija

- E.4.1 Procjena procesa i metodologije
- E.4.2 Procjena radova na lokalitetu
- E.4.3 Procjena političkih i institucionalnih implikacija
- E.4.4 Procjena ekonomskog utjecaja

E.5 Zakonska i pravosudna procjena

4.0 LITERATURA

Cetinje, 2010. Regionalni program za kulturnu i prirodnu baštinu u Jugoistočnoj Europi: Ljubljanski proces II – Rehabilitacija zajedničke baštine, Prijedlog projekta usvojen na Vijeću ministara kulture Jugoistočne Europe, 24. travnja 2010. godine, Cetinje (Crna Gora). (Vijeće Europe AT (2010 099)

Granada, 1985. Konvencija o zaštiti graditeljske baštine Europe, Granada, 3. listopada 1985.

Europska konvencija o zaštiti arheološke baštine – revidirana, Valetta, 16. siječnja 1992.

Okvirna konvencija Vijeća Europe o vrijednosti kulturne baštine za društvo, Faro 27. listopada 2005.

EU 2005. Priopćenje Komisije od 13. prosinca 2005. godine o pregledu Strategije održivog razvoja – Platforma za djelovanje

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0658:FIN:EN:PDF>

Priopćenje Ljubljanskog procesa o rehabilitaciji kulturne baštine usuglašeno na europskoj ministarskoj konferenciji – Rehabilitacija naše zajedničke baštine

Bold, John: Održavanje baštine: Revizija IRPP/SAAH-a, 2010.

Plan za Projekt integrirane rehabilitacije/Pregled graditeljske i arheološke baštine – IRPP/SAAH: Izveštaj Misije za procjenu lokaliteta koji je izradio Raymond Lemaire iz Međunarodnog konzervatorskog centra, Leuven, 2010.

5.0 DODATAK: MODELI TEHNIČKE DOKUMENTACIJE

5.1 UPITNIK ZA PROCJENU GRADITELJSKE I ARHEOLOŠKE BAŠTINE

Uvod

Ovaj upitnik daje indikativne, ali ne i definitivne smjernice za identificiranje izvora informacija i partnera te za prikupljanje preliminarnog materijala koji će se koristiti za izradu nacionalnih izvještaja o procjeni trenutnog stanja graditeljske i arheološke baštine. Priprema izvještaja koju vode koordinatori projekta (nacionalni) i voditelji projekta (međunarodni) prva je faza IRPP/SAAH-a.

Nacionalni izvještaj o procjeni prikazat će na sintetički način zakonski i institucionalni okvir vezan uz zaštitu i unaprjeđenje baštine, postojeće upravljačke mehanizme i instrumente, raspoloživa sredstva – na stručnoj razini (uključujući proračunske aspekte) i na razini dokumentacije. Između ostaloga uzimat će u obzir političke smjernice i ulogu koju društvo pripisuje baštini. Na temelju ovog izvještaja u drugoj fazi IRPP/SAAH-a izradit će se „Popis prioriternih intervencija”.

Obrazac

Zemlja ili teritorij

1.0 Vaša organizacija

- naziv organizacije:
- adresa:
- telefonski broj:
- funkcija organizacije:
- ime osobe za kontakt:
- e-mail adresa:

2.0 Osnovne karakteristike baštine

- Koje su osnovne karakteristike vaše graditeljske i arheološke baštine?
- Koje vrste građevina smatrate najznačajnijima?
- Koje vrste cjelina smatrate najznačajnijima (npr. spomeničke, teritorijalne, urbane/ruralne infrastrukturne)?
- Koje aspekte baštine smatrate najugroženijima?
- Koja su po vama glavna područja za intervencije?
- Koji su vaši trenutni prioriteti vezani uz baštinu i upravljanje njome?
- Koje su glavne prednosti na području upravljanja baštinom?
- Koje su glavne slabosti na području upravljanja baštinom?
- Koji je približni broj pojedinačnih graditeljskih spomenika?
- Koja su glavna arheološka nalazišta?
- Koje su glavne graditeljske cjeline/glavne tradicionalne naseobine/povijesna središta?

3.0 Zakoni/Propisi

- Navedite naziv i datum važećeg zakonskog teksta koji se odnosi na povijesne građevine i arheološke lokalitete.
- Jesu li zakoni/propisi trenutno u fazi pregleda i revizije; ako jesu, koji je rok završetka?
- Ostvaruje li se to uz pomoć Vijeća Europe?

- Definiraju li važeći zakoni/propisi posebna interesna područja – npr. definicije za spomenike ili lokalitete, datumski raspon za ta interesna područja?
- Koji su kriteriji za primjenu zakona o zaštiti graditeljske baštine – npr. glavni spomenici, vjerske građevine, cjeline, ruralna ili industrijska baština?
- Na kojem je jeziku(jezicima) dostupan tekst zakona?

4.0 Upravljanje graditeljskom baštinom

- Postoji li utvrđena javna politika za upravljanje graditeljskom baštinom?
- Postoji li strateški plan za daljnje upravljanje njome?
- Koje je nacionalno (vladino) tijelo nadležno za graditeljsku baštinu? Koje je nacionalno (vladino) tijelo nadležno za arheološku baštinu?
- Tko je nadležan za sakralnu baštinu (zaštićenu ili nezaštićenu)?
- Opišite organizacijsku (administrativnu) strukturu za upravljanje graditeljskom baštinom na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini. Upotrijebite organigram za prikazivanje povezanosti između nadležnih tijela.
- Kakav je radni odnos između tih tijela, organizacija ili zavoda nadležnih za upravljanje baštinom, novim građevinama i urbanim planiranjem?
- Dajte svoj komentar o podjeli nadležnosti između nacionalnih, regionalnih i lokalnih tijela.
- Kako se financiraju ta različita tijela?

5.0 Djelatnici službenih tijela/ustanova

- Dajte svoj komentar o broju djelatnika u nadležnim tijelima i njihovoj stručnosti navodeći postoje li djelatnici s izvrsnim poznavanjem stanja na regionalnoj ili lokalnoj razini.
- Postoji li dovoljan broj raspoloživih djelatnika koji bi mogli raditi na programima identifikacije, procjene i utvrđivanja prioriteta u svim ili nekim područjima zemlje ili teritorija?
- Je li potrebna obuka prije početka rada na gore navedenim programima; ako jest, u kojem (kojim) području (područjima) – npr. identifikacija ili procjena povijesnih građevina, stvaranje baza podataka, fotografija, upravljanje projektima?

6.0 Nacionalne partnerske organizacije i aktivnosti

- Navedite postoje li partnerske organizacije u zemlji ili na teritoriju s kojima ustanove za graditeljsku baštinu obično rade – npr. muzeji, sveučilišta itd.
- Navedite prirodu i učestalost takvih kontakata – npr. redovit prijenos podataka, periodično deponiranje arheoloških nalaza, povremeno angažiranje studenata arhitekture itd.
- Postoje li tekući projekti koji se provode s drugim partnerima na području graditeljske baštine? Koji su to projekti? Jesu li nedavno okončani? Jesu li u fazi izrade? Planiraju li se ili su predloženi?

7.0 Međunarodne partnerske organizacije i aktivnosti

- Postoji li utvrđeni mehanizam raspravljanja/odobravanja/procjene predloženih radova (graditeljske intervencije, dokumentacija itd.) od strane međunarodnih tijela?
- Navedite postoje li međunarodna financijska tijela, nevladine organizacije itd. koje trenutno rade u zemlji ili na teritoriju.
- Navedite njihov program i ciljeve te dajte svoj komentar o tome realizira li se taj program uz nacionalnu suglasnost/odobrenje/sudjelovanje ili ne.
- Hoće li bilo koji od međunarodnih programa proizvesti dokumentaciju o baštini za nacionalne, regionalne, lokalne arhive?
- Ima li bilo kakvih tekućih projekata koji se trenutno realiziraju s drugim partnerima na području graditeljske baštine? Koji su to projekti? Jesu li nedavno okončani? Jesu li u fazi izrade? Planiraju li se ili su predloženi?

8.0 Odnos između planiranja i baštine

- Postoji li izravan ili neizravan odnos između organizacija za planiranje i onih za zaštitu?
- Komentirajte kako taj odnos funkcionira – primjerice, imaju li stručnjaci za povijesne građevine ulogu u urbanom planiranju tijekom postupka konsultacija i procjena te donošenja odluka.
- Postoji li problem bespravne gradnje; ako postoji, navedite taj problem i ono što bi se moglo napraviti da se situacija ispravi.

9.0 Financiranje

- Kako se u okvirima privatizacije financiraju radovi na rehabilitaciji i obnovi povijesnih građevina?
- Kakva je razina nadzora ili utjecaja nadležnih organizacija ili zavoda na usmjeravanje financiranja i praćenja uspješnosti istoga?
- Postoje li razlike u pristupu ovisno o izvoru financiranja – tj. postoje li različite kontrole u odnosu na nacionalno ili međunarodno financiranje?
- Postoji li ekonomski ili porezni režim koji nudi financijske poticaje za obnovu građevina u privatnom vlasništvu?

10.0 Dokumentacija

- Koja nacionalna, regionalna i lokalna tijela vode graditeljsku i arheološku dokumentaciju: karte, crteže, izvještaje, fotografije itd.?
- Jesu li karte ažurirane; postoje li detaljni katastarski podaci koji prikazuju podjele vlasništva; je li moguće povezati katastarske s vlasničkim podacima?
- Ima li javnost uvid u dokumentaciju?
- Postoji li nacionalni popis građevina i lokaliteta; ako postoji, koji su kriteriji za upis – po vrstama građevina/datumima?
- Koja je svrha popisa – je li mu jedina svrha zaštita?
- Prati li popis, u cijelosti ili dijelom, Standard Vijeća Europe o osnovnim podacima?
- Uključuje li popis karakteristične „obične“ građevine pored značajnih spomenika?
- Uključuje li popis cjeline (spomeničke, teritorijalne, urbane/ruralne, infrastrukturne) ili je samo popis pojedinačnih građevina ili lokaliteta?
- Je li sastavljanje popisa redovita aktivnost i ako jest, tko je za to nadležan?
- Jesu li podaci indeksirani i dostupni elektroničkim putem?

11.0 Utvrđivanje prioriteta

- Bi li zadaća utvrđivanja prioriteta bila učinkovitija kada bi se započelo iznova ili bi se mogla započeti na temelju postojeće građe i ekspertize?
- Je li popis u dovoljnoj mjeri obrađen da omogući inicijalno razmatranje prioriteta ili se uglavnom svodi na osnovne podatke o pojedinačnim značajnim spomenicima ili cjelinama bez usporednih prosudba?
- Postoje li pojedinci s lokalnom ekspertizom iz svih zajednica i etniciteta koji mogu pružiti savjete o programu utvrđivanja prioriteta?
- Što biste trenutno smatrali glavnim područjima ili glavnim vrstama građevina za prioritetnu intervenciju?
- Kod utvrđivanja prioriteta bit će potrebno uspostaviti ravnotežu između velikog broja konkurentnih potreba – postoje li mehanizmi za donošenje usporednih procjena usmjeravanja financiranja i ekspertize?

12.0 Etnička pripadnost i zajednica

- Koje kulturne, vjerske i etničke zajednice postoje u vašoj zemlji/regiji? Postoje li službena zastupnička tijela tih kulturnih, vjerskih i etničkih zajednica (naziv, adresa itd.)?
- Pomoću kakvih mehanizama pripadnici etničkih skupina i svih drugih zajednica mogu sudjelovati u programima identifikacije, procjene i utvrđivanja prioriteta?
- Različite etničke skupine ne moraju nužno prepoznati značaj graditeljske baštine drugih skupina: na koji način mislite osigurati da interesi svih skupina budu priznati i da utvrđivanje prioriteta ne ide u korist baštine najbrojnije skupine na štetu manjih skupina?
- Postoje li problemi (primjerice sigurnosni) kod istraživanja graditeljske baštine svih zajednica i koje su strategije potrebne za njihovo rješavanje?

13.0 Osposobljavanje

- U kojoj će fazi i na kojoj razini biti potrebno osposobljavanje u sljedećim područjima: dokumentaciji, procjeni povijesnog značenja povijesnih građevina i lokaliteta, procjeni zaštite, obrtničke vještine, upravljanju projektima?
- Koji je po vašem mišljenju najprikladniji oblik takvog osposobljavanja – u zavodima, u organizacijama, uz pomoć lokalnih ili međunarodnih smjernica, u inozemstvu, prilikom posjeta objektima?
- Postoji li ustanova za obrtničko osposobljavanje, učenje tradicionalnih graditeljskih vještina?

14.0 Obrazovanje

- Imaju li službeni zavodi i tijela u čijoj su nadležnosti povijesne građevine i lokaliteti obrazovnu ulogu; jesu li angažirani u aktivnostima komuniciranja sa širom zajednicom putem izložba, publikacija, objašnjenja o značenju povijesnog okruženja putem medija?
- Na koji bi način nadležna tijela mogla privući javnu potporu putem obrazovnih inicijativa; kako mogu doprijeti do školske djece i na taj način pridonijeti formiranju stajališta novog naraštaja?
- Metodološke smjernice
- Kako će ovaj predloženi program identifikacije i utvrđivanja prioriteta biti uvjerljivo predložen javnosti; kako će uvjeriti javnost u njegovu vrijednost i stoga dobiti njezinu podršku?

15.0 Vođenje evidencije o programu

- Imate li potpuni pristup dokumentaciji?
- Imate li djelatnike koji su osposobljeni za vođenje evidencije i dokumentacije?
- Postoji li ekspertiza na lokalnoj razini koja može dopuniti nacionalnu inicijativu?
- Postoje li stručnjaci iz područja pojedinih vrsta građevina koji mogu biti pozvani da pomognu?
- Postoje li predstavnici različitih etničkih zajednica koji mogu biti uključeni u program?
- Imate li pristup podacima vezanima uz planiranje i ekspertizu koji bi mogli utjecati na utvrđivanje prioriteta građevina i lokaliteta?
- Imate li pristup ekspertizi vezanoj uz konstrukciju građevina koja omogućuje procjenu štete i izračun troškova popravaka?
- Postoji li mogućnost unosa građe u bazu podataka?
- Raspolazete li odgovarajućom fotografskom opremom?
- Tko je zadužen za čuvanje prikupljene građe?

16.0 Ostale primjedbe:

17.0 Bibliografija:

Molimo navedite popis dokumenata koje ste koristili, preslike ili zbirke dokumenata i lokaciju (puna adresa) na kojoj se čuva ta dokumentacija te gdje se može dobiti uvid u nju.

Potpis i datum

5.2 PREDLOŽENI POPIS PRIORITETNIH INTERVENCIJA (PIL)

Uvod

Svrha je Popisa prioriternih intervencija identificiranje građevina i lokaliteta kao kulturne baštine od velikog značenja za koje se smatra da im je potrebna žurna zaštita i/ili restauracija. Taj bi Popis trebao sadržavati primjere čitavog niza građevina i lokaliteta koji kao kulturna baština predstavljaju veliku vrijednost. Popis bi trebao slijediti široka načela politike Vijeća Europe i Europske komisije vezana uz uključivanje primjera vjerske baštine svih vjeroispovijesti, razmatranje cjelina kao i pojedinačnih spomenika, prihvaćanje graditeljske i arheološke baštine kao trajanja u vremenu uzimanjem u obzir čitavog opsega građevina, cjelina i lokaliteta od najranijih vremena do današnjih dana te razmatranje lokaliteta koji imaju lokalnu, regionalnu i nacionalnu vrijednost, kao i onih s očitim međunarodnim značajem.

Sastavljajući popis, stručnjaci iz svih zemalja sudionica uključuju se u trajni dijalog s kolegama, koji je neophodan od početka projekta kako bi se osigurao određeni stupanj nacionalnog konsenzusa oko konačnih popisa. Sastavljači se pozivaju da pripreme popise s ograničenim brojem građevina i lokaliteta (u svakoj zemlji sudionici IRPP/SAAH-a predloženo ih je 15-20) koristeći dolje navedene odrednice. Od njih se traži da razmotre čitav raspon zaštićenih građevina i lokaliteta nasuprot naglašavanju značenja jedne vrste nad drugom u cilju prikazivanja tog raspona i ukazivanja na potrebu osiguravanja čitavog niza mogućnosti financiranja. Ne radi se o pokušaju pozivanja svake od zemalja da popiše svoje najznačajnije i najkompleksnije spomenike koje bi najvjerojatnije bilo najskuplje obnoviti. Svrha je ovih popisa obuhvaćanje čitave lepeze lokaliteta s ekvivalentnim potencijalnim rasponom mogućnosti financiranja.

Popis bi trebao stvoriti predodžbu prioriteta utvrđenih s vrlo specifične točke gledišta. On bi trebao opisati značaj i stanje, različite postojeće prijetnje objektima, kako unutarnje – vlasništvo, korištenje i upravljanje – tako i vanjske – izloženost utjecajima okoliša, prirodnog i ljudskog podrijetla. Trebao bi se temeljiti na najpouzdanijim raspoloživim podacima premda je privremenog karaktera. Popisi bi trebali biti sastavljeni sa sviješću da će biti potrebne dodatne detaljne tehničke procjene prije nego što se mogu ozbiljno istražiti mogućnosti financiranja. Također se podrazumijeva da su popisi poput ovih dio kontinuiranog procesa procjene, sastavljanja, pregleda i dogradnje. Dok se pojedine građevine budu rehabilitirale, druge, kojima je potrebna rehabilitacija, identificirat će se. Tako bi se trajanje baštine trebalo odraziti u kontinuitetu napora vezanih uz njezino očuvanje i rehabilitaciju. Potrebe za financiranjem će se isto tako nastaviti.

Budući da su percepcije o značenju i vrijednosti podložne promjenama u skladu sa znanjem, entuzijazmom, trendovima i čistim pragmatizmom, mogli bismo anticipirati poželjnost daljnjeg proširivanja sadržaja ovih vrsta popisa. U prvoj je fazi prikladno da stariji lokaliteti koji su tradicionalno smatrani posebno značajnima dobiju prioritet. Međutim, u budućnosti je potrebno posvetiti pozornost i građevinama iz dvadesetog stoljeća čije se značenje i kvaliteta možda neće prepoznati sve dok ne budu uništene.

Dovršeni popisi prioriternih intervencija pokazuju široku iskoristivost odrednica popisa za prikupljanje dovoljnih podataka koji bi omogućili donošenje općih prosudbi o baštini i njezinoj zaštiti. Oni omogućuju inicijalnu procjenu značenja i prioriteta. Takve procjene treba realizirati iskusno stručno osoblje s odgovarajućom visokom razinom graditeljske i arheološke ekspertize koje se zahtijevaju za sažeta izvješća i ocjene o relativnoj vrijednosti. Te će procjene, međutim, zahtijevati i daljnju doradu prije cjelovite procjene potencijalnih projekata, no kao mehanizam za sastavljanje preliminarnih užih lista odrednice PIL-a mogu imati širu primjenu od izravne svrhe u okviru projekta IRPP/SAAH-a. Smatra se da bi se dolje

navedeni obrazac koji se oslanja na već drugdje ustanovljenu praksu korištenja određenih kategorija vrjednovanja mogao korisno primijeniti kao kontrolni popis točaka za razmatranje kod pokušaja utvrđivanja prioriteta za aktivnosti vezane uz baštinu i financiranje u drugim zemljama ili situacijama.

Svrha je dolje navedenih odrednica i pitanja pružanje pomoći nadležnim nacionalnim tijelima u sastavljanju popisa i utvrđivanju prioriteta. Tako će dovršeni popisi osigurati početnu točku za Preliminarnu tehničku procjenu građevina i lokaliteta, uključujući daljnju tehničku procjenu i izračun troškova prije punih studija izvodljivosti.

Obrazac

1. Zemlja, teritorij i organizacijske pojedinosti:

- zemlja ili teritorij:
- naziv tijela koje prikuplja informacije:
- ime osobe za kontakt:
- e-mail adresa:

2. Spomenik, lokalitet ili cjelina:

- naziv i adresa građevine(a) ili lokaliteta:
- registarski broj(evi) (ako je primjenjivo):
- vrsta(e) građevine(a)/lokaliteta:
- glavni datumi:
- sadašnja namjena(e)

Napomene 1-2. Preporučuje se da se uz obrazac priloži fotografija građevine ili lokaliteta uz uvodne organizacijske i identifikacijske podatke.

Nakon naziva, adrese i registarskog broja, potrebno je navesti kratke opise vrste (vrsta), datuma i namjene (namjena):

Primjer I. Arheološki ostaci rimskih termi; III.-VI. stoljeće; iskapanje u tijeku

Primjer II. Javna kupelj; 1563. 6-4.; djelomično korištena kao izložbeni prostor

Primjer III. Pravoslavna crkva; XVII. stoljeće; povremeno korištenje (na blagdane) za vjerske službe.

3. Opis i procjena značaja:

U svim slučajevima razmotrite i navedite konstrukcijske i činjenične povijesne podatke. Nakon toga razmotrite arheološki, graditeljski, povijesni, društveni, kulturni, vjerski i etnički značaj spomenika ili lokaliteta.

U slučaju spomenika ili skupina građevina potrebno je navesti sve karakteristične pojedinosti vezane uz tipologiju, konstrukciju, ukrase, natpise i sadržaje.

U slučaju arheoloških lokaliteta potrebno je navesti broj i vrstu spomenika, povijest iskapanja, nalaze, pohranjivanje nalaza itd.

U slučaju cjelina potrebno je opisati ukupan sastav (npr. džamija i kupelj; skupina poljoprivrednih ili tradicionalnih građevina; skupina urbanih građevina s vrijednošću gradskog krajobraza). Također navedite je li cjelina spomenička, teritorijalna ili infrastrukturna (za smjernice vezane uz klasifikaciju cjelina vidjeti publikaciju Vijeća Europe, Smjernice o popisivanju i dokumentiranju kulturne baštine, 2001.).

4. Kategorije značenja:

U okviru ove odrednice navedite kategoriju značenja: lokalno, regionalno, nacionalno ili međunarodno.

Baština se može unijeti na popis na sljedeći način:

- *od međunarodnog značenja*
- *od iznimnog nacionalnog značenja*
- *od posebnog nacionalnog značenja*
- *od regionalnog ili lokalnog značenja.*

Napomene 3-4. Opis bi trebao biti što jednostavniji iskaz činjenica. Trebao bi biti popraćen procjenom značenja, što je jedan od ključnih elemenata ove vježbe. Budući da su procjene značenja više relativne nego apsolutne, one zahtijevaju precizno stručno poznavanje lokaliteta i njegova povijesnog tipološkog konteksta – moguće je zatražiti mišljenja drugih stručnjaka.

Npr.: Ovo je bazilika s jednostavnim zvonikom. Ukrašena je freskama naslikanima 1650. godine. Ova je crkva značajna po tome što svjedoči o očuvanju pravoslavne kršćanske zajednice u Albaniji nakon otomanskog osvajanja.

5. Kategorije vlasništva ili interesa:

Ovdje navedite značaj građevine ili lokaliteta u smislu vjerske pripadnosti, etničke pripadnosti itd.

Napomena: ovdje se pruža prilika za daljnju kvalifikaciju po pitanju značenja navodeći važnost građevine ili lokaliteta u vjerskom ili etničkom kontekstu.

6. Dokumentacija i bibliografija:

Ovdje navedite izvore podataka u popisima, arhivama, literaturi itd. Navedite opseg arhivskih informacija (npr. kompletna fotografska dokumentacija, crteži s omjerima itd.).

Napomena: ovo je sažetak o opsegu dokumentacije i njezine lokacije, zajedno s kratkom bibliografijom.

7. Stanje:

Stanje se može rangirati od vrlo lošeg do dobrog; navedite i opišite kategoriju stanja kako slijedi:

1. vrlo loše – urušena konstrukcija i nestabilnost, gubitak krovne konstrukcije, velika unutarnja oštećenja, najveći dio građevine pogođen velikim požarom ili prirodnom nepogodom;
2. loše – narušena konstrukcija i/ili krov koji prokišnjava, pojava truleži, opća unutarnja oštećenja, djelomično pogođena požarom ili prirodnom nepogodom;
3. zadovoljavajuće – konstrukcijski ispravna, no potrebni su manji popravci i održavanje;
4. dobro – konstrukcijski ispravna, zaštićena od vjetra, kiše i drugih vremenskih uvjeta, nisu potrebni značajniji popravci.

Navedite je li građevina pretrpjela ratna oštećenja ili povezana oštećenja rangirajući ih od 0 do 5 na sljedeći način:

0. bez oštećenja
1. neznatno oštećenje
2. nakon oštećenja potrebni popravci prozora, vrata itd.
3. krov oštećen do 30%, ali se može popraviti
4. krov oštećen više od 30%, uz znatna oštećenja zidova, no mogu se popraviti
5. uništena (ali se može prijaviti za obnovu).

8. Ugroženost:

Ugroženost ovisi o stanju, vlasništvu, nastanjenosti, upravljanju i prirodnim prijetnjama (npr. eroziji, podzemnim vodama, aktivnostima životinja itd.). Sve ove čimbenike treba uzeti u obzir.

Ugroženost također može ovisiti o negativnom iskazivanju identiteta, etničke ili vjerske pripadnosti: navedite takve rizike ako su poznati.

9. Uvjetovana ugroženost:

Ona se može rangirati od A do H na sljedeći način:

- A. izravna ugroženost od daljnjeg naglog propadanja ili gubitka građe, nema dogovorenog rješenja;
- B. izravna ugroženost od daljnjeg naglog propadanja ili gubitka građe; rješenje je dogovoreno, ali se još nije započelo s realizacijom;
- C. sporo propadanje, nema dogovorenog rješenja;
- D. sporo propadanje, rješenje dogovoreno, ali se nije započelo s realizacijom;
- E. plan sanacije u tijeku ili u srednjem ili dobrom stanju, no bez identificiranog korisnika ili pod prijetnjom napuštanja;
- F. plan sanacije u tijeku uz identificiranje krajnje namjene i korisnika;
- G. građevina(e) u dobrom stanju, ali bez namjene ili korisnika;
- H. građevina(e) u dobrom stanju s namjenom i korisnikom.

Napomene 7-9: procjena stanja i ugroženosti od suštinskog je značenja za ukupnu procjenu prioriteta koje je potrebno utvrditi za pojedini lokalitet. Te kategorije procjene proizlaze iz Registra ugroženih građevina što ga je sastavio English Heritage, nadležno tijelo za zaštitu baštine u Ujedinjenom Kraljevstvu, koji je ovdje proširen kako bi se uključile građevine u dobrom stanju. Kriteriji o štetama uzrokovanim ratom preuzeti su iz Kategorija šteta Ujedinjenih naroda koje su proširene kako bi se uključile građevine koje uopće nisu oštećene. U pojedinim slučajevima sastavljač će eventualno htjeti navesti i mogućnost potencijalnog oštećenja uzrokovanim iskazivanjem identiteta, etničke ili vjerske pripadnosti.

10. Tehnička procjena i izračun troškova:

Navedite jesu li izvršene bilo kakve tehničke procjene stanja te preliminarni izračuni troškova popravaka i rehabilitacije. Specificirajte i navedite izračun troškova ako je poznat.

Napomena: ovo nije prigoda za izradu izračuna troškova – koji će uslijediti. Ovdje bi trebalo navesti jesu li već provedene tehničke procjene i izračuni troškova, navodeći procijenjene troškove ako su poznati.

11. Vlasništvo:

Navedite radi li se o privatnom, državnom, općinskom, crkvenom, komercijalnom, međunarodnom, javnom ili drugom obliku vlasništva. Navedite i eventualni podatak o nepoznatom vlasništvu. Također navedite eventualnu činjenicu da je vlasnik poznat, ali odsutan.

12. Korištenje prostora

Navedite koristi li se prostor djelomično ili u cijelosti te koristi li se redovito ili povremeno.

13. Upravljanje:

Tko je nadležan za upravljanje građevinom – npr. vlasnici, stanari, korisnici?

U slučaju osiguranja sredstava, tko bi bio odgovoran za upravljanje njima i nadzor radova?

Napomene 11-13: vlasništvo, korištenje i upravljanje građevinom ili lokalitetom od suštinskog je značenja za procjenu stanja i ugroženosti te za planiranje buduće strategije za tu građevinu ili lokalitet.

14. Sažetak:

Kao pomoć kod utvrđivanja prioriteta rezimirajte osnovne točke vezane uz značaj, stanje i ugroženost koristeći rangiranje gdje je to prikladno.

Komentirajte potencijalni stupanj prioriteta za pojedinu građevinu, cjelinu ili lokalitet: visok, srednji ili nizak.

Napomena: prioritet dodijeljen građevini ili lokalitetu stvar je stručne procjene, utemeljene na suštinskoj vrijednosti i relativnom značenju.

Budući da je ovo u krajnjem slučaju vodič za buduće djelovanje, važno je izbjeći pre naglašavanje značenja ili stupnja prioriteta. Ako se sve smatra jednako značajnim, bit će teško donijeti potrebne odluke o prioritetima za daljnje istraživanje i financiranje. Poštena procjena u krajnjem će slučaju biti najkorisnija.

Potpis i datum

5.3 PRELIMINARNA TEHNIČKA PROCJENA (PTA)

Uvod

Nakon procjena baštine i Popisa prioriternih intervencija, preliminarnu tehničku procjenu predstavljaju treću fazu četverofaznog programa vrjednovanja unutar IRPP/SAAH-a.

Svrha Preliminarne tehničke procjene (PTA) je identificiranje tehničkih zahtjeva i općih procjena troškova za svaku fazu svih predloženih intervencija, od početne zaštite do pune rehabilitacije, potrebnih za svaku građevinu ili lokalitet koji su navedeni u popisima prioriternih intervencija (PIL). Budući da PTA slijedi PIL, pretpostavlja se da će određena količina informacija relevantnih za tehničku procjenu već biti prikupljena. Dolje navedeni dokument sa smjernicama izrađen je kako bi se osigurala dosljednost pristupa u svim zemljama i za sve vrste građevina i lokaliteta, predstavljajući metodološke smjernice za pojedine tehničke aktivnosti. Budući da je ova faza analize suštinska operativna i programska faza u procesu privlačenja potencijalnih donatora, sastavljena je imajući u vidu uvjete međunarodnih financijskih agencija, uzimajući posebno u obzir uvjete Razvojne banke Vijeća Europe i one Svjetskog fonda za spomenike (WMF). Ovdje se može napomenuti da kriteriji za financiranje od strane WMF-a uglavnom obuhvaćaju tri kategorije: povijesni ili umjetnički značaj spomenika ili lokaliteta, s posebnim naglaskom na njegovoj evoluciji, stupanj ugroženosti ili opasnost od propadanja te održivost predloženog projekta.

U okviru projekta IRPP/SAAH-a izrada preliminarnih tehničkih procjena pripada djelokrugu nadležnosti nacionalnih stručnjaka koje su imenovala nacionalna vlast, uz podršku Europske komisije i Vijeća Europe, pri čemu je vode i nadziru međunarodni stručnjaci kako bi se osigurala dosljednost pristupa diljem regije. Premda se od različitih nacionalnih stručnjaka može zahtijevati da daju savjete o različitim lokalitetima u skladu s njihovom specijalističkom ekspertizom, vlasti bi trebale težiti osnivanju male jezgre stručnjaka koja bi djelovala kao tim odgovoran za pripremu procjena, na čelu s voditeljem projekta. To bi trebalo osigurati dosljednost u pristupu kao i utvrđenu kontaktnu točku potrebnu u dugotrajnim i potencijalno složenim međunarodnim komunikacijama i pregovorima.

PTA je jedna faza u procesu i nije sama po sebi cilj. To je jedna faza na putu k rehabilitaciji građevine ili lokaliteta, a ne akademski dokument koji teži prenošenju rezultata primarnog istraživanja. Njezina je svrha usmjeravanje sastavljača u prikupljanju i procjeni što je moguće većeg broja podataka u ograničenom vremenskom okviru o pristupu građevini ili lokalitetu, raspoloživosti dokumentacije i dostupnosti znanja. Preporučuje se da se ne provede više od dva dana na lokalitetu i više od dva dana za radnim stolom. Dubina istraživanja bi stoga trebala biti uvjetovana raspoloživim vremenom, a ne željom za sveobuhvatnošću. Dokument ne može odgovoriti na sva pitanja: sastavljači bi se trebali usredotočiti na širok spektar, a ne na iscrpne pojedinosti i trebali bi držati otvorenima mogućnosti za budućnost spomenika ili lokaliteta. Same daljnje aktivnosti na procjeni ili fizičkoj obnovi potaknut će doradu ili čak radikalne izmjene stajališta vezanih uz buduću namjenu građevina: bitno je držati otvorenima opcije za buduće namjene što je duže moguće. Također je važno napomenuti da je poželjno podijeliti svaki predloženi projekt na konkretne faze – popravak krova, primjerice, a ne razmišljati o dugoročnoj namjeni.

Ako se donese odluka da predmet PTA-a zahtijeva potpunu obnovu ili rehabilitaciju, onda će biti potrebna puno detaljnija Studija izvodljivosti. Osnovna je svrha PTA-a omogućiti prikupljanje i analiziranje podataka koji će dovesti do odluke o potrebi za takvom naknadnom detaljnom studijom. Sastavljači bi trebali izbjegavati pokušaje da u ovoj fazi daju konačne preporuke vezane uz prenamjenu građevine; možda će željeti dati sugestije, ali prije nego što se mogu dovršiti izračuni troškova, odrediti faze radova i dati preporuke vezane uz namjenu, potrebni su detaljniji nalazi studija izvodljivosti. Međutim, premda preliminarna, proračunske se implikacije moraju sagledati u ovoj fazi kako bi se pripremio širok pregled

potencijalnih troškova koji će se u kasnijoj fazi dorađivati. Vjerojatno će detaljan rad na studijama izvodljivosti potaknuti daljnje ideje o budućim namjenama te je važno držati opcije otvorenima što je dulje moguće.

PTA obrazac podijeljen je na tri dijela koji su u dovoljnoj mjeri obuhvatni i generički da dopuštaju sastavljačima procjene i vrjednovanje građevina i lokaliteta svih vrsta, pružajući dovoljno pojedinosti za izradu tehničkih procjena i inicijalne izračune troškova. Riječ je o tri sljedeća dijela:

Odjeljci 1-5: uvodni iskaz o značaju spomenika, mogućnostima koje se nude financiranjem i preliminarnim ukupnim namjerama u pogledu njegova budućeg upravljanja praćen kratkim sažetkom podataka prikupljenih za PL: upravljačka odgovornost, pravni status, stanje, dokumentacija, planirani projekti ili oni koji su u tijeku.

Odjeljci 6-9: detaljna procjena koja omogućuje vrednovanje povijesnog ili kulturnog značaja spomenika ili lokaliteta, procjena njegove izloženosti oštećenjima, tehnička procjena potencijalnih vrsta i faza intervencija, kratak pregled vizije za lokalitet i njegove održivosti, preliminarna procjena troškova, prvotne preporuke vezane uz budućnost lokaliteta i njegovo upravljanje, preliminarne preporuke za kasniju studiju izvodljivosti.

Dodaci: sadrže kontrolne liste za tehničke opise i indikativne rizike; radi se o generičkim listama koje nisu specifične za posebnu vrstu građevine ili nacionalne situacije tako da pružaju polaznu točku za sastavljača(e) koji bi eventualno željeli izraditi vlastite kontrolne liste za specifične vrste građevina i lokalitete ili pak nacionalne kontrolne liste.

Posebnu pozornost treba posvetiti čimbenicima koje će donatori vjerojatno tražiti prilikom procjenjivanja potencijala za financiranje: izvršnom sažetku (2), sažetom iskazu o značaju (7.2.1), izloženosti rizicima/procjeni rizika (7.3), sažetku planova za lokalitet te njegovoj održivosti (7.6.1). Tijekom čitavog postupka prikupljanja podataka savjetuje se da se posebna pozornost posveti ciljanoj publici iz procjene kako bi se kasnije izbjeglo dupliranje vremenski zahtjevne aktivnosti, tj. dvostruko ponavljanje istih stvari. Sažeci o značaju i planovima za lokalitet neizbježno će biti glavni iskazi što će poslužiti za privlačenje političke, ekonomske i javne potpore koja je od suštinskog značenja za podršku uspješnom i održivom projektu.

Obrazac

1. Uvodna stranica

Na vrhu stranice navedite jednostavan, identificirajući naslov građevine ili lokaliteta:

npr. I. Električna centrala, Kokaliane
npr. II. Husamedin-pašina džamija
npr. III. Šipska crkva

Priložiti fotografiju građevine ili lokaliteta zajedno s isječkom karte koja prikazuje njegovu lokaciju.

Navedite sljedeće pojedinosti o organizaciji i spomenicima:

- 1.1 zemlja ili teritorij:
- 1.2 naziv organizacije koja prikuplja podatke:
- 1.3 ime osobe za kontakt:
- 1.4 e-mail adresa:
- 1.5 naziv i adresa građevine ili lokaliteta:
- 1.6 registarski broj(evi):
- 1.7 vrsta građevine/spomenika/lokaliteta:
- 1.8 glavni datumi:
- 1.9 trenutna namjena(e):

2. Izvršni sažetak: lokalitet i upravljanje njime

Ovo je sažeti iskaz o značaju spomenika ili lokaliteta, ugroženosti ili opasnosti kojima je izložen, mogućnostima koje će se ponuditi financiranjem te o preliminarnim ukupnim namjerama za buduće upravljanje spomenikom ili lokalitetom. To je zbroj bitnih čimbenika o spomeniku ili lokalitetu i vaših preliminarnih prijedloga za njegovu budućnost. Sažetak bi trebao uzeti u obzir neke od preduvjeta za bespovratnu financijsku pomoć: povijest vezanu uz politiku, stupanj održivosti, institucionalni kapacitet – podršku, upravljanje i sudjelovanje.

Sažetak mora biti kratak i precizan kako bi se mogao izravno citirati vladinim ministrima, potencijalnim financijskim tijelima kao prikaz situacije i prijedlog, imajući u vidu da će mnogi čitatelji ovog dokumenta pročitati samo ovaj stavak. Političari i financijska tijela traže kratke, uvjerljive sažetke koji će ih uvjeriti u važnost teme i značenje prijedloga.

Izvršni sažetak trebao bi biti napisan posljednji, nakon što se prikupe svi drugi podaci i zaključci o kojima ovisi. Ne bi trebao biti duži od 500 riječi.

3. Administrativni podaci

3.1 Nadležna tijela

Navedite relevantna nacionalna, regionalna ili lokalna tijela sa zakonskim ili upravljačkim ovlastima u odnosu na spomenik.

3.2 Građevina/lokalitet, naziv i adresa

Navedite iscrpne pojedinosti o nazivu i lokaciji, s adresom, ako je moguće, i regijom.

3.3 Kartografski podaci

Navedite prostorni referentni sustav u uporabi te X i Y koordinate.

3.4 Vrsta spomenika

Graditeljski, arheološki, cjelina itd., specificirajući radi li se o kući, crkvi, džamiji grobnici itd. Navedite radi li se o urbanom ili ruralnom spomeniku. Naznačite postoji li kombinacija graditeljskih i arheoloških karakteristika.

3.5 Vlasništvo

Ovaj bi segment trebao sadržavati iskaz o vlasništvu, naseljenosti, trenutnoj funkciji ovisno o slučaju.

3.6 Zakonska zaštita/ograničenja

Ovdje je potrebno navesti razinu/stupanj zakonske zaštite i zakonskih ograničenja, odnosno ograničenja vezana uz moguće akcije, potrebu za službenom dozvolom za radove itd.

4. Sažetak stanja

Ovdje se ponavljaju neki elementi PIL-a, premda bi detaljniji rad na PTA-u mogao potaknuti reviziju inicijalne procjene.

4.1 Sažetak fizičkog stanja – vrlo loše do dobro

4.2 Procjena rizika za stanje – rangiran od A do H

4.3 Prioritet za intervencije – visoki/srednji/niski

5. Raspoloživi podaci

5.1 Dokumentacijski izvori:

Izveštaji, crteži, fotografije (zračne i zemaljske), fotogrametrija, videozapisi, publikacije itd. Komentar o njihovu postojanju, lokaciji, dostupnosti, primjenjivosti i kvaliteti.

5.2 Bibliografija:

Navedite kratak komentar o dostupnosti objavljenih podataka navodeći glavne izvore. Uključite i materijale objavljene na internetu.

5.3 Rad na terenu koji je već obavljen:

Navedite tehničke procjene za restauraciju/rehabilitaciju itd. koja je već dovršena. Navedite datum i preporuke koje su tada dane.

5.4 Projekti koji su u tijeku:

Navedite projekte koji su u tijeku na građevini ili lokalitetu. Navedite njihov opseg i odgovornu osobu/tijelo za taj posao.

5.5 Projekti koji su već planirani:

Navedite ima li planiranih projekata u odnosu na građevinu ili lokalitet. Navedite predloženi opseg i tko će biti odgovoran za radove na projektu.

5.6 Financijske procjene koje su već izvršene:

Ako su procjene već izvršene, navedite datume i pojedinosti o kategorijama radova; navedite jesu li procjene predočene kao vremenski i troškovno određene, npr. I. osigurati krov; II. zamijeniti vrata i prozore; III. prenamjena. Radovi koje je potrebno uzeti u obzir u ovom odjeljku mogu uključiti građevinske i tehničke radove, konzervatorske i restauratorske radove, adaptacije, srodne javne usluge ili infrastrukturu itd.

6. Opseg PTA-a

6.1 Opseg/priroda procjene:

Navedite broj uključenih osoba, njihovu konkretnu ekspertizu, bilo da su nacionalni ili međunarodni stručnjaci, dužinu vremena provedenog na zadatku.

6.2 Ograničenja studije:

Navedite pojedinosti, npr. poteškoće u pogledu pristupa zbog vlasništva, naseljenosti ili opasnosti konstrukcije, nedostatka raspoložive dokumentacije, poteškoće vezane uz pristup dokumentaciji. Naznačite vremenska ograničenja studije ako ih ima.

7. PTA

Ovdje može doći do određenih ponavljanja i proširenja pojedinih nalaza iz PIL-a. Važno je napomenuti da je odjeljak 7.1 (Povijest) deskriptivan i objektivan, dok 7.2 (Značenje) može u većoj mjeri biti subjektivan u pogledu poticanja uvođenja procjena o relativnoj vrijednosti.

7.1 Povijest: oblik, funkcija, razvoj

7.1.1 Sažeti opis građevine/lokaliteta s napomenama o njezinu urbanom ili ruralnom kontekstu ako je to prikladno.

Npr. hidrocentrala u ruralnom ambijentu u blizini sela Kokaliane, nedaleko od Sofije. Elektrana se sastoji od strojarnice sa zastarjelom belgijskom električnom opremom, zajedno s prigradenim upravnim i smještajnim objektima.

7.1.2 Sažeti povijesni razvoj građevine ili lokaliteta, od najranijih dana do danas

Npr. centralu su sagradili talijanski stručnjaci 1900. godine. Bila je u funkciji do 1972. godine. Objekti su konstrukcijski u dobrom stanju, ali potreban je popravak i rehabilitacija.

7.2 Značenje

Kod procjene značenja može biti potrebno razlučiti značenje građevine ili lokaliteta za stručnjake na polju upravljanja baštinom od njezina značenja kao građevine ili lokaliteta za zajednicu. Primjerice, građevina koja je znatno izmijenjena u odnosu na svoj izvorni izgled, izgubivši svoju povijesnu ili graditeljsku specifičnost, još uvijek može imati veliko značenje za njezine korisnike, npr. kao spomen-područje, na što ovdje treba ukazati.

7.2.1 Sažeti prikaz o značaju – povijesnom ili baštinskom

Ovdje je vrlo važno skrenuti pozornost na povijesni, arheološki, graditeljski, umjetnički, znanstveni značaj spomenika ili lokaliteta, ovisno o slučaju, koristeći niže navedeni popis za provjeru mogućih kategorija. Navedite bilo kakvu značajnu povezanost s povijesnim ili kulturnim događajima.

7.2.2 Kontrolni popis kategorija koje se mogu uzeti u obzir prilikom procjene:

povijesna
umjetnička/estetska
tehnološka
vjerska/duhovna
simbolička/vezana uz identitet
znanstvena/istraživačka
društvena/građanska
prirodna
gospodarska.

Pored toga navedite kategoriju značenja: međunarodnoga, nacionalnog, regionalnog ili lokalnog.

Npr.: centrala je povijesno i tehnološki značajna kao prva električna centrala izgrađena na području Balkana, a pored toga je i dobar primjer korisnosti međunarodne suradnje, odnosno primjene talijanske i belgijske ekspertize. Posebno je značajna zbog činjenice što su originalni strojevi ostali na svom mjestu. Zbog toga se smatra da postrojenje ima iznimno nacionalno značenje.

7.3 Osjetljivost/procjena rizika

Navedite sva pitanja koja su u prošlosti utjecala na stanje lokaliteta. Navedite aktualne probleme osjetljivosti ili ugroženosti. Pokušajte predvidjeti moguće probleme koji će se morati rješavati kako bi se osigurao odgovarajući kontinuitet građevine ili lokaliteta. Ta pitanja mogu biti prirodna, fizička, razvojna, ona koja se tiču neprikladnih intervencija, nedostatka brige vlasnika, administrativnih i financijskih slabosti itd. Ovdje treba sažeti glavne točke koristeći kontrolnu listu indikativnih prijetnji iz Dodatka 2.

7.4 Tehničko stanje

Ovdje je potrebno sažeti fizičko stanje imajući u vidu da će u slučaju studije izvodljivosti biti potrebna puno detaljnija procjena.

Procijenite razine i vrste odgovarajućih intervencija: što bi se moglo zaštititi, što se mora zaštititi, što bi se moglo izmijeniti (npr. agresivne i kasnije nadogradnje). Dajte svoj komentar u svezi s mogućim fazama predloženih radova praveći razliku između mjera neposredne stabilizacije i dugoročnih budućih intervencija.

Tehnički opis komponenta građevine ili lokaliteta treba navesti koristeći kontrolne liste sadržane u Dodatku 1A i 1B, ovisno o slučaju. Za lokalitet koji sadrži i graditeljske i arheološke komponente možda ćete željeti koristiti odrednice iz oba dodatka. Ovaj će se tehnički opis dodatno doraditi u slučaju izrade Studije izvodljivosti.

7.5 Okvirni sažetak potrebnih popravaka

Ovo je preliminarna, sažeta procjena utemeljena na nalazima procjene tehničkog stanja. Ona će biti predmetom dodatne obrade u slučaju izrade Studije izvodljivosti, no ako se ovdje prikažu najvažnije točke, može postati i vrstom smjernica onima koji će provoditi detaljniji, kasniji rad. Navedite svoj komentar o prioritetima i mogućim fazama programa popravaka posvećujući posebnu pozornost radovima koje bi trebalo žurno poduzeti radi stabilizacije ili osiguranja lokaliteta.

Obratite pozornost da se odjeljci 7.4 i 7.5 mogu odvojeno i uzastopno obraditi ili kombinirati ako se može izvršiti jedinstvena procjena stanja i potrebnih popravaka na spomeniku.

7.6 Politika i prijedlozi vezani uz zaštitu/rehabilitaciju

Ovdje bi se trebao predstaviti obuhvatni iskaz o namjeri, a ne konačni manifest za građevinu ili lokalitet. To je polazna točka s inicijalnim idejama koje zahtijevaju provjeru i doradu u fazi izrade Studije izvodljivosti. Trebalo bi uzeti u obzir sljedeće odrednice i dati odgovarajuće informacije: popuniti samo relevantne dijelove.

7.6.1 Opći sažetak vizije za lokalitet i njegovu održivost u ovoj preliminarnoj fazi

Ovdje treba razmotriti pitanje održivosti projekta i predloženog razvoja. Uz to je potrebno uključiti iskaz o namjeri i očekivanjima vezanima uz upravljanje građevinom ili lokalitetom u cilju osiguranja njegova dugoročnog kontinuiteta i održivosti.

7.6.2 Filozofija zaštite

Rezimirajte svrhu, opseg, namjere, opišite autentičnost konstrukcije, prikladnost materijala. Imajte na umu da je cilj ovog projekta rehabilitacija u službi prikladnog održivog razvoja.

7.6.3 Razina intervencije

Navedite je li preliminarna namjera zaštita u zatečenom stanju, izvršenje popravaka, rekonstrukcije ili dogradnje kako bi se omogućila korisna prenamjena, potpuna rekonstrukcija kao spomenika od nacionalnog značenja itd. Ako se predlaže rekonstrukcija, navedite precizne razloge za takvu preporuku budući da takvi prijedlozi mogu biti prijeporni i neusuglašeni s najboljom konzervatorskom praksom koja zagovara zaštitu od daljnjeg propadanja spomen-područja, a ne njegovu rekonstrukciju.

7.6.4 Preliminarni prijedlozi za prikladno korištenje, ovisno o slučaju

Primjerice: komercijalna, stambena namjena, za korištenje od strane zajednice, što treba provjeriti u fazi izrade Studije izvodljivosti. Općenito se smatra da je najbolja namjena restaurirane građevine povratak na izvornu funkciju: crkvu je tako najbolje restaurirati kao crkvu, džamiju kao džamiju. Međutim, budući da to nije moguće u svim slučajevima, mogu se razmatrati i alternative pa odgovarajuća, ali različita nova namjena može predstavljati najbolju opciju. Promjena funkcije, npr. od neke suvišne električne centrale u muzej industrije, mogla bi biti prikladna pod uvjetom da prenamjena poštuje integritet izvorne građevine i da u dovoljnoj mjeri zadržava njezinu konstrukciju i karakter kako bi bila informativna i unaprijedila novu, srodnu funkciju.

7.6.5 Mogućnosti društvene namjene i održivi razvoj

Primjerice, otvaranje novih radnih mjesta, sudjelovanje u socijalnim službama, promidžba u sprezi s drugim aktivnostima kao što su turizam, trgovina, informiranje, muzejske aktivnosti itd.

7.6.6 Široka procjena prioriteta za konsolidaciju/pokrivanje, popravak, očuvanje, restauraciju, rehabilitaciju

Ove je kategorije moguće podijeliti u zasebne faze.

7.6.7 Javni pristup

U cijelosti ili djelomično na temelju dogovora; potencijalna korist za zajednicu.

7.6.8 Ostale koristi

Primjerice, angažiranje šire javnosti; karakteristike pogodne za posebnu eksploataciju.

7.7 Financije

Čest je slučaj da detaljan iznos troškova za spomenik ili lokalitet ne može biti poznat do faze izrade Studije izvodljivosti. Također je jasno da će čak i u toj kasnijoj fazi troškovi varirati u skladu s razinama intervencija, fazama rada, izborom budućih namjena građevine (gdje je to prikladno). Ovdje je, međutim, poželjno ponuditi opće procjene troškova u skladu s najboljim raspoloživim spoznajama kako bi se ponudila relativna mjera razmjera predloženog projekta.

7.7.1 Opća procjena proračunskih potreba i utvrđivanje faza financiranja

Ovo nije obvezujuće i treba biti detaljnije procijenjeno u fazi izrade Studije izvodljivosti. Ukoliko su neophodni žurni radovi kako bi se osigurala građevina ili zaštita lokalitet, ovdje treba navesti troškovnik neophodnih mjera.

7.7.2 Procjena mogućnosti privlačenja investicija

Navedite prirodu bilo kojih izvršenih objektivnih financijskih procjena ili projekcija pozivajući se na relevantnu dokumentaciju.

7.7.3 Procjena mogućnosti povrata investicija

Navedite prirodu bilo kojih izvršenih objektivnih financijskih procjena ili projekcija pozivajući se na relevantnu dokumentaciju. To može uključiti znanstvenu procjenu potencijalnog razvoja turizma, ali i druge procjene potencijalnih koristi za poslovnu zajednicu ili lokalno gospodarstvo.

7.7.4 Jeste li već pokušali prikupiti sredstva za ovaj lokalitet ili spomenik? Ako jeste, navedite pojedinosti.

7.7.5 Jeste li već primili sredstva za ovaj lokalitet ili spomenik? Ako jeste, navedite pojedinosti.

7.8 Upravljanje

Opišite dugoročne i kratkoročne aranžmane za upravljanje bilo kojim projektom vezanim uz građevinu ili lokalitet. Dajte svoj komentar po pitanju bilo kakvih potreba za obukom koje ste identificirali kako bi se osigurale odgovarajuće upravljačke prakse i dugoročna kontinuirana održivost građevine ili lokaliteta.

- Institucionalni aranžmani i odgovornosti – nacionalni i lokalni
- Institucionalna filozofija – posvećenost održivosti, pristup itd.
- Upravljanje procesom – tko podnosi račune, tko je odgovoran, tko je izvršitelj
- Odbor Projekta – sastav i odgovornosti, ako je primjenjivo
- Prijedlozi za dugoročno upravljanje spomenikom ili lokalitetom u cilju osiguranja održivosti

Razmotrite bilo kakve preduvjete, mogućnosti ili ograničenja od značenja za održivi razvoj.

8. Dokumentacija

Preporučuje se da uz PTA budu priložene fotografije, crteži i lokacijske karte kao dopune pisanim podacima. Fotografije bi trebale ilustrirati opće točke, a ne nastojati prikazati sve pojedinosti, i mogu biti ograničene na njih 6-10, premda to može varirati u skladu sa složenošću spomenika ili lokaliteta. Crteži bi također trebali biti koncentrirani na bitne segmente, a ne sveobuhvatni. Iako će biti potrebni detaljni crteži s mjerama za kasnije faze rada, u ovoj će fazi biti dovoljne skice ili preslici arhivskih crteža.

9. Studije izvodljivosti (vidi također Dodatak D)

One predstavljaju iduću fazu procesa procjene, ali ih treba imati na umu tijekom sastavljanja PTA-a. Razlikovat će se ovisno o vrsti spomenika ili lokaliteta. Međutim, vjerojatno će sadržavati i sljedeće: opći iskaz, tehničku procjenu, financijsku procjenu, specijalizirane procjene geodeta, statičara itd., postojeće materijale i stanje, uvjete vezane uz konstrukciju i usluge, zdravstvena i sigurnosna pitanja, projektne prijedloge (i crteže), preporuke vezane uz funkciju, odgovorno tijelo, nacрте radova – razine i faze intervencija i prateće troškove, detaljan opis korisničke ustanove i upravljanje investicijama, buduće korake.

Završavajući rad na PTA-u, treba uzeti u obzir preporuke vezane uz sadržaj Studije izvodljivosti kao pomoć pri izradi kratkog prikaza sljedeće faze rada. Pozornost je potrebno posvetiti ovim potencijalnim potrebama:

- daljnjem pregledu i analizi konstrukcije u cilju usuglašavanja rokova i troškova pojedinih faza radova;
- posebnim stručnim savjetima konstrukcijskih inženjera, procjenitelja utjecaja na okoliš, stručnjaka za zidno slikarstvo itd.;
- razmatranju šireg konteksta građevine ili lokaliteta i njegova odnosa prema okolišu;
- opremi poput skela i sl.;
- dodatnoj ili poboljšanoj dokumentaciji;
- uvjetima upravljanja lokalitetom;
- planu očuvanja građevine ili lokaliteta;
- predviđenim rokovima i troškovima procjene izvodljivosti; imajući u vidu da troškove može snositi i potencijalni donator, ovdje je važno doći do procjene iznosa.

PTA pripremio [ime]:

Potpis i datum

Dodaci PTA-a – Kontrolne liste: tehnička kontrolna lista i indikativna kontrolna lista prijetnji

Sljedeći dodaci sadrže kontrolne liste za tehničke opise glavnih aspekata građevina ili lokaliteta te kontrolne liste indikativnih prijetnji. Koristite ove liste kao smjernice u preliminarnoj analizi: one imaju savjetodavnu funkciju i nisu obvezujuće. U ovoj fazi ne pokušavajte biti iscrpni. Naglasak bi trebao biti na razmjeru, a ne na pojedinostima budući da neće biti dovoljno vremena za iscrpnu analizu svih relevantnih komponenta. Detaljnija se analiza očekuje u naknadnim studijama izvodljivosti. Pojedini će lokaliteti uključivati i arheološke i graditeljske komponente tako da će se sastavljač morati služiti objema kontrolnim listama. Kontrolne liste za tehničke elemente su generičke, a ne specifične za određenu vrstu građevina ili nacionalnu situaciju. Različite vrste građevina ili lokaliteta mogu zahtijevati razmatranje dodatnih, konkretnijih elemenata. Potičemo vas da s vremenom na temelju ovih smjernica izradite vlastite opisne kontrolne liste koje su specifične za određene vrste građevina ili lokaliteta, prema potrebi.

Dodatak I: Tehnička kontrolna lista

A. Građevine i cjeline

U razmatranje se mogu uzeti sljedeće komponente:

1. ukupna konstrukcija (sažetak)
2. temelji
3. zidovi/potpornji
4. podovi i stropovi
5. krovovi
6. stubišta
7. vrata i prozori
8. balkoni i verande
9. zidna žbuka
10. ukrasi
11. infrastruktura
12. pomoćne konstrukcije
13. vanjski prostor/dvorišta.

Kod procjene komponenta sljedeće se može smatrati relevantnim:

- a. opis/ograničenja
- b. procjena štete* (posljedice)/prijetnje**
- c. dijagnoza* (uzroci)/stopa pogoršanja
- d. predložena vrsta intervencije
- e. prioritetne intervencije
- f. procijenjeni troškovi.

*Procjena štete i dijagnoza mogu se zajedno predočiti.

**Za prijetnje pogledajte indikativnu kontrolnu listu iz Dodatka 2.

B. Arheološki lokaliteti

Sljedeće se komponente mogu uzeti u razmatranje:

1. Šira regija/okruženje

Urbani/neurbani (antički/suvremeni)
Pejsažne vrijednosti (antičke/suvremene)
Mogućnost pristupa (antički/suvremeni)
Ostale točke od interesa u blizini (prirodne, kulturne)
Zaštitno zoniranje

2. Lokalitet

Međe, ograđivanje, sigurnost
Pristup, kretanje unutar lokaliteta (pristup osobama s invaliditetom)
Područje iskapanja (%), stanje međuprostora
Naznake o neiskopanim spomenicima
Skloništa

3. Spomenici

4. Javni objekti/prezentacija lokaliteta

Javni pristup, parkirališni prostor
Centar za posjetitelje i javni objekti
Izložbena i obrazovna područja, muzej
Kretanje (rute, staze, vidikovci)
Oznake, tumačenje lokaliteta
Upravne prostorije
Infrastruktura

Kod procjene komponenta sljedeće se može smatrati relevantnim:

- a. opis/ograničenja
- b. procjena štete* (posljedice)/prijetnje**
- c. Dijagnoza* (uzroci)/stopa pogoršanja
- d. Predložena vrsta intervencije
- e. Prioritetne intervencije
- f. Procijenjeni troškovi.

*Procjena štete i dijagnoza mogu se zajedno prezentirati.

**Za prijetnje pogledajte indikativnu kontrolnu listu iz Dodatka 2.

Dodatak 2: Indikativna kontrolna lista prijetnji

Koristite ovu kontrolnu listu za identificiranje prijetnji koje se odnose na pojedinačne slučajeve.

1. Prirodne prijetnje

Ekstremni prirodni fenomeni (potres, tornado, vulkanske erupcije)
Prirodni fenomeni uzrokovani ljudskom zlouporabom (npr. poplave, požari, klizišta, zagađenje)
Erozija

Štetočine, gniježđenje ptica, aktivnost životinja
Klimatski faktori (vjetar, kiša)
Upravljanje podzemnim vodama (migracija vlage, stvaranje mlaka, kapilarni tokovi vode, visoka ili niska razina podzemnih voda)
Solarno zračenje kao čimbenik propadanja
Toplinske fluktuacije (širenje/skupljanje, ciklusi kvašenja/sušenja, migracija i kristalizacija soli)
Zagađenje
Propadanje materijala

2. Razvoj – demografski rast

Urbano širenje
Poljoprivreda (korištenje zemljišta, mehanizacija, salinizacija tla zbog korištenja gnojiva)
Industrijski razvoj, infrastruktura
Napuštanje izvangradskih sredina zbog urbanizacije
Gubitak obrtničkih tradicija

3. Turizam

Nedostatak oznaka, jasnih staza, čuvara, održavanja
Ugrožavanje lokaliteta objektima za posjetitelje (i hotelima)
Vandalizam (npr. grafiti)
Intenzivna posjećenost ili korištenje

4. Nedostatak planskih mjera

Izolirane „iskopine“
Lokaliteti tretirani kao „prepreke razvoju“ – smetlišta
Privremeno ograđeno (radi zaštite ostataka ili zaštite od javnosti)

5. Utjecaj društvenih nemira

Vandalizam iz političkih ili socijalnih razloga
Uništavanje simbola
Lokaliteti korišteni u vojne svrhe
Sukob vrijednosti
Osoblje ustanova za čuvanje starina koje nije obučeno za izvanredne akcije

6. Pljačka

Potražnja na međunarodnim tržištima antikviteta
Siromaštvo ruralnih područja – organizirani kriminal
Arheologija percipirana kao inozemni uvozni proizvod
Lov na blago
Neuspjeh u zaštiti lokaliteta

7. Arheološko iskapanje kao faktor oštećenja

Iskopine i rovovi ostavljeni otvoreni (bez ispuna)
Zanemarivanje konsolidacije, očuvanja i zaštite (i prezentacije lokaliteta)
Nedostatak koordinacije između znanstvenih zadaća i lokalnih vlasti

8. Neodgovarajuće intervencije kao štetan faktor

Neobučeno osoblje
Zastarjela metodologija
Nekompatibilni materijali
Nedokumentirana obnova prikrivena kao restauracija
Nepovratne i etički netočne rekonstrukcije

9. Nedostatak održavanja

Rast vegetacije
Nagomilana prljavština
Ustajala voda

10. Nedostatak upravljanja i zakona

Neadekvatna institucionalna podrška
Nejasno definiranje statusa arheoloških ostataka na privatnom vlasništvu
Nejasni kriteriji za utvrđivanje područja zaštite
Neodgovarajuće uključivanje baštine u razvojne planove
Neodgovarajuća osposobljenost
Podizanje svijesti
Planovi za djelovanje u izvanrednim situacijama

11. Konstrukcijska destabilizacija

Slabljenje konstrukcije – deformacije, rušenje
Gubitak materijala, odvajanje, pucanje
Dodatni efekti – površinske naslage, dogradnje, zamjene

12. Vlasništvo i naseljenost

Vlasnik odsutan
Višestruka naseljenost
Nepostojanje odgovornosti za održavanje

13. Namjena

Neodgovarajuća namjena
Suprotstavljene namjene

14. Resursi

Nedostatak financijskih sredstava za održavanje i popravke
Nedostatak vještina za upravljanje projektima
Nedostatak tehničkih vještina za restauraciju

5.4 STUDIJE IZVODLJIVOSTI (FS)

Uvod

Ovaj dodatak sadrži smjernice za izradu studija izvodljivosti za rehabilitaciju spomenika ili lokaliteta identificiranih u projektu IRPP/SAAH-a.

FS je nastavak i proširenje, ondje gdje je to prikladno, tema naznačenih u PIL-u i razrađenih u PTA-u, no po svojim svojstvima treba predstavljati i samostalan dokument. Važno je prepoznati da svi čitatelji neće čitati sve dostupne dokumente zbog čega se mogu izgubiti bitni podaci ako se ne ponove u sažetom obliku. Kao što je već istaknuto, međunarodna financijska tijela očekuju tri glavne kategorije podataka u svim zahtjevima za financijsku pomoć: o povijesnom ili umjetničkom značaju spomenika ili lokaliteta s posebnim osvrtom na njegovu evoluciju, o stupnju rizika ili opasnosti od propadanja i održivosti predloženog projekta uključujući njegovo upravljanje i održivost.

Glavne teme koje treba uzeti u obzir kod FS-a na kraju će uključiti sljedeće: povijest i značaj spomenika, tehničko stanje, organizacijsku strukturu za sam FS u odnosu na realizaciju projekta i dugoročno upravljanje spomenikom ili lokalitetom, cilj i opseg projekta, traženu dokumentaciju o lokalitetu ili konstrukciju, uključujući potrebu za geodetskim snimkama i projektnim crtežima i specifikacijama, koji će varirati prema potrebama i situaciji, ograničenja koja treba utvrditi ili svladati, faze koje su neophodne za realizaciju projekta, stupanj rizika te troškove.

U suštini Studija izvodljivosti trebala bi se smatrati analizom za rješavanje problema, o tome što je potrebno poduzeti kako bi se naručitelju omogućila realizacija dogovorenog cilja i rezultata.

Obrazac

Izvršni sažetak

Ovo je sažeti iskaz o značaju spomenika ili lokaliteta i njegovu stanju, prijedlogu za lokalitet, potencijalnim rizicima, mogućnosti ponuđenoj putem financiranja te namjerama o budućem upravljanju spomenikom ili lokalitetom. To je sažetak značajnih točaka do kojih se došlo u Studiji izvodljivosti i u središtu bi pozornosti trebala biti korist od ulaganja u projekt.

Sažetak mora biti kratak i precizan kako bi se izravno mogao predložiti vladinim ministrima i potencijalnim financijskim agencijama opisujući situaciju i prijedlog. Političari i financijska tijela zahtijevaju kratke, uvjerljive sažetke koji bi ih mogli uvjeriti u značenje teme i relevantnost prijedloga.

1. Povijest i značaj: o kakvom se lokalitetu radi i zbog čega je značajan?

O kakvoj se građevini ili lokalitetu radi i po čemu su značajni?

Priložite procjenu o osjetljivosti građevine ili lokaliteta za razvoj.

Navedite o kakvoj se građevini ili lokalitetu radi te razloge zbog kojih bi trebali za njih biti zainteresirani, navodeći po potrebi njihovu povijest i kontekst.

U pojedinim slučajevima bit će potrebno uzeti u obzir širi kontekst spomenika ili lokaliteta. To bi jednostavno moglo biti razmatranje međa spomenika (granica lokaliteta) ili pak u slučaju pojedine urbane građevine u središtu povijesne zone moglo bi se uključiti razmatranje odnosa građevine i područja kao cjeline. U slučaju građevine koja predstavlja jedinstvenu značajnu vrstu moglo bi se navesti razmatranje o tome u kakvom je odnosu dotična građevina sa širom skupinom, a eventualno uključiti i iskaz o tome zašto bi trebalo ulagati baš u tu građevinu, a ne u neku drugu.

U slučaju vrlo velikih lokaliteta ili cjelina svakako bi bilo nepraktično na početku izraditi FS za cjelokupan lokalitet. U takvim bi slučajevima bilo bolje usmjeriti napore na jednu važnu komponentu, s faznim programom završetka ostalih studija u kasnijem periodu. Treba također imati u vidu da će opseg FS-a biti uvjetovan raspoloživim vremenom i resursima pa će u svim slučajevima biti poželjno usredotočiti se prvenstveno na najvažnije aspekte,

ostavljajući stavke od manjeg neposrednog značenja dok dodatna sredstva ne postanu raspoloživa.

2. Tehničko stanje

U ovom se odjeljku navodi opći opis stanja građevine i lokaliteta. Može se sastojati od sažetka iz PTA-a, s naglaskom na osnovnim pitanjima koja utječu na spomenik kako bi se čitatelju omogućio uvid u situaciju.

3. Partneri i dionici

Tko su zainteresirane stranke i dionici? Kakvu će korist imati ulagači?

Navedite tko su dionici i partneri. Što će ponuditi i što će dobiti od sudjelovanja, procjenjujući njihovu posvećenost projektu?

Navedite uloge i odgovornosti dionika i partnera.

Navedite kakvu će korist od projekta imati oni ili njihove organizacije.

Navedite svoju strategiju za zadržavanje zainteresiranosti dionika putem savjetovanja, rasprava, širenja informacija itd.

Također razmotrite širi potencijalni auditorij korisnika i koristi koje bi proistekle iz njihova sudjelovanja navodeći pojedinosti o stanovništvu kada je to bitno.

Potencijalni partneri u projektu FS-a mogu biti institucionalni (npr. ministarstva nadležna za prostorno planiranje, turizam itd.), privatni (npr. vlasnici ili korisnici građevina, poslovne tvrtke itd.) te šire skupine dionika koji će vjerojatno biti uključeni u projekt ili će osjetiti posljedice njegove realizacije ili završetka – lokalno stanovništvo, obrti i drugi korisnici. Mogu se organizirati pojedinačni sastanci kako bi se raspravilo o potencijalnim projektima i mogućim ulogama i odgovornostima predloženih partnera. Nakon inicijalnih rasprava mogao bi se dogovoriti opći sastanak koji bi okupio sve potencijalne partnere kako bi se razmijenile ideje i omogućio uključenim strankama uvid u međusobne uloge i odgovornosti te u mogućnosti koje se nude putem suradnje. Upitnik je često dobar način za uključivanje dionika, posebice ako je održavanje sastanaka nepraktično.

Treba napomenuti da bi realizacija FS-a mogla biti prilika za razmatranje prekograničnih odnosa te imati implikacije za uspostavljanje kulturnih koridora/ruta, povezujući spomenike i lokalitete preko nacionalnih i teritorijalnih granica. Takve bi veze mogle ponuditi ekonomske razmjere koje bi mogli zainteresirati financijska tijela te otvarati mogućnosti razmjena ekspertiza između zemalja.

4 Upravljanje studijom, dugoročno upravljanje i odgovornost

Na početku izrade FS-a preporučuje se imenovanje članova Upravljačkog tima i Savjetodavne skupine. Oni će se često sastojati od pojedinaca identificiranih tijekom sastavljanja popisa partnera i dionika. Upravljački se tim obično sastoji od pojedinaca koji su dnevno zainteresirani za projekt ili imaju određena specijalizirana znanja. Moglo bi se raditi o arhitektima ili arheolozima s radnim poznavanjem lokaliteta, korisnicima građevina, lokalnim turističkim organizacijama te predstavnicima lokalnih tijela vlasti. Uloga je Savjetodavne skupine da osigura potporu relevantnih izvršnih i zakonodavnih tijela za projekt. To može uključiti vladina ministarstva i tijela, nositelje projekta ili vlasnike građevine te stručne savjetodavne ustanove poput tijela za planiranje. Koordinator projekta obično djeluje kao posrednik između dvije strane.

U pojedinim okolnostima, naročito u slučaju manjih ograničenih projekata, sjedinjuju se Upravljački tim i Savjetodavna skupina. Upravljački tim obično preuzima odgovornost za razvoj i realizaciju projekta.

Prilikom razvijanja upravljačke strukture potrebno je uzeti u obzir potonje čimbenike.

- Važno je pokazati financijsku pouzdanost i upravljačke kompetencije.
- Nije dovoljno samo istaknuti npr. nadležnost Ministarstva kulture – ovisno o nacionalnim propisima mogla bi se osnovati agencija ili uzajamni fond, uz imenovanje upravitelja projekta.
- Navedite osobu nadležnu za građevinu ili lokalitet.
- Navedite koje se tijelo ili tvrtka natječu za sredstva, uz navođenje uloga i nadležnosti.
- Navedite tko je odgovoran za upravljanje proračunom i tko će biti nadležan za reviziju.
- Navedite tko je odgovoran za upravljanje projektom, s napomenom o odgovornostima i nadležnostima osoblja.
- Navedite mehanizme za osiguranje projekta ukazujući na nedostatke u pogledu financiranja, prekomjernu potrošnju, praćenja napretka itd.
- Navedite tko je odgovoran za upravljanje lokalitetom nakon završetka radova.

U svim je slučajevima potrebno voditi računa o pitanjima vlasništva i upravljanja, a u slučajevima gdje postoji više odvojenih odgovornosti koje trebaju preuzeti različiti pojedinci ili organizacije potrebno je izraditi usuglašeni Memorandum o razumijevanju u kojemu su definirane uloge i odgovornosti sudionika te navedeni usuglašeni mehanizmi koji im omogućuju zajednički rad na realizaciji u cilju dugoročnih koristi od projekta. Takvi bi memorandum mogli uključiti i sudjelovanje ministarstva i zavoda kao i pojedinaca – a može se predvidjeti da će u brojnim slučajevima biti potrebno postići suglasnost između tijela nadležnih za spomenike i onih odgovornih za prostorno planiranje, promet i turizam.

U FS-u bi se posebna pozornost trebala posvetiti pitanjima vlasništva i upravljanja: vlasništvu nad spomenikom ili lokalitetom, tko će upravljati projektom rehabilitacije (kako osigurati ulaganja i kako ostvariti cilj projekta), tko je odgovoran za održivo dugoročno upravljanje spomenikom ili lokalitetom.

5. Prijedlozi, projektna dokumentacija, opis i tekući radovi, procjena mogućnosti

Potrebno je priložiti opis prijedloga za svaki dio lokaliteta pozivajući se, gdje je to moguće, na već postojeće tehničke crteže ili projektnu dokumentaciju i specifikacije. Te bi crteže, ako su dostupni, trebalo pridodati Studiji. Ovdje također treba uključiti opis bilo kakvih radova koji su već u tijeku ili su planirani.

Rasprava s partnerima, dionicima i stručnjacima omogućit će doradu potencijalnih projekata i ispitivanje čitavog niza mogućnosti. Različite će opcije imati i različite faze i različite troškove. Projekt u ovoj fazi ne mora biti dovršen.

6. Analiza rizika

Kakvim je rizicima izložen projekt?

Ti rizici mogu biti višestruki i raznoliki, primjerice:

- potreba za dobivanjem planskih odobrenja;
- kašnjenja zbog daljnjih stručnih istraživačkih studija – npr. arheoloških, vezanih uz planiranje, promet, turizam;
- uključenost i posvećenost dionika koji mogu varirati;
- financiranje i ulaganja itd. – postoji potreba za upravljanjem komercijalnim rizikom ako predviđeni prihod ne bude ostvaren ili ne ispuni očekivanja;
- politički rizici – promjena vlasti na nacionalnoj, regionalnoj ili lokalnoj razini, što utječe na prioritete;
- promjene u projektu – planovi se mogu promijeniti nakon početka radova, a namjere mogu postati ambicioznije („aspiracijski pomaci“).

Često je korisno izraditi SWOT analizu: komparativnu analizu prednosti, slabosti, mogućnosti i opasnosti sadržanih u projektu i načinima na koje se oni rizicima mogu prevladati.

Procjena financijskoga tijela vezana uz održivost projekta uključuje pregled analize rizika u cilju identificiranja problematičnih točaka. Stoga je važno prilikom izrade FS-a uzeti u obzir potencijalne probleme i korake koje bi trebalo poduzeti kako bi se oni izbjegli. Ovo se ispitivanje provodi iz dvostruke perspektive: samoga projekta i upravljanja njime. Sastavljač bi trebao osigurati ne samo kvalitetu projekta već i snagu, jasnu odgovornost njegove organizacijske i upravljačke strukture s kontinuitetom u pogledu zaposlenika koji jamče uspjeh.

7. Program i njegove faze

Ovaj bi se odjeljak trebao koristiti za izlaganje projektnog programa predstavljenog u formi grafikona sa stupcima. Mogao bi se sastojati od tekućih aktivnosti, pripreme projektne dokumentacije, odobrenja, izrade natječaja ili podataka o izgradnji i radovima na lokalitetu. Mnogi su projekti podijeljeni u faze zbog pitanja opsega, financiranja i pristupa te bi takvu podjelu u faze trebalo opisati.

8. Troškovi

Koliki su troškovi?

Navedite predviđeni proračun i sve ono što će pokriti: povežite troškove s programom i svim fazama.

Navedite sve iznimke koje će zahtijevati dodatnu procjenu i ponude.

Navedite postupke nabavke za predviđene radove (npr. konkurentni natječaj).

Navedite predloženu podjelu ugovora i upravljanja.

Ovdje su navedeni i ažurirani troškovi pripremljeni za PTA. Oni bi se trebali odnositi na optimalnu opciju preuzetu iz gore navedenih procijenjenih opcija pozivajući se eventualno na druge mogućnosti.

9. Daljnji rad

Na temelju inicijalnih procjena PTA-a dodatno razmotrite potrebe za svestranijim tehničkim vještinama i ekspertizom, npr. restauracijom freski, klesarstvom itd. Identificirajte potencijalne izvore i troškove takve ekspertize te razmotrite implikacije za program osposobljavanja.

5.5 POSLOVNI PLANovi (BP)

Uvod

U donjem tekstu sadržan je model sa stavkama koje bi se mogle očekivati u poslovnom planu rehabilitacije građevine ili lokaliteta u društvenom ili ekonomskom kontekstu. Raznovrsnost lokaliteta predloženih za rehabilitaciju putem Ljubljanskoga procesa kao i čitava lepeza mogućih opcija otežavaju svaki pokušaj apsolutne kategoričnosti u pogledu sadržaja planova – koji će se razlikovati prema specifičnim potrebama i u skladu sa zahtjevima financijskih agencija.

Međutim, potrebno je izraditi nacрте poslovnih planova prije razgovora s potencijalnim financijskim agencijama budući da će planovi obrađivati temeljna pitanja od interesa za financijska tijela. Nacrt plana pružit će osnovu za pregovaranje s potencijalnim financijskim tijelima i drugim potencijalnim dionicima i partnerima te osigurati smjernice za buduće potrebne akcije. Prezentira se u obliku pitanja: sastavljač ih treba promatrati kao pitanja koja

će najvjerojatnije postaviti potencijalni investitor koji se treba uvjeriti da je projekt vrijedan i održiv i da će investicija biti sigurna i korisna.

Velik dio traženog materijala bit će već prikupljen tijekom sastavljanja preliminarnih tehničkih procjena i studija izvodljivosti. Moguće je da neka od donjih pitanja ne budu relevantna za pojedine posebne projekte. Također je moguće da pojedini materijali koji će se na kraju zahtijevati ne budu odmah raspoloživi, no bolje je plan dostaviti s napomena o nedostupnosti, nego odlagati proces čekajući da se za sva pitanja pronađu odgovori.

Premda će prethodno prikupljen materijali biti dostupni za izradu Poslovnog plana, sastavljači ne bi smjeli samo „rezati i lijepiti“. Vrlo je bitno da ovaj dokument bude jasno napisan i uvjerljiv i potrebno je iskoristiti priliku za reviziju i doradu prezentacije materijala. Stručni se timovi moraju uključiti u izradu materijala, a bilo bi poželjno i angažirati financijskog stručnjaka savjetnika za provjeru financijskih podataka te stručnjaka za prezentacije radi dovršetka cjelovitog dokumenta.

Obrazac

Izvršni sažetak

Izvršni sažetak treba sadržavati:

- pregled ukupnog Poslovnog plana;
- pregled ne treba biti dulji od 2-4 stranice A4 formata;
- treba biti prezentiran u formi nabiranja (a ne u narativnom obliku);
- treba sadržavati sve ključne činjenice i brojke/“zvučne riječi“ koje želite da čitatelj upamti;
- premda treba biti činjeničan, potrebno je imati na umu da Izvršni sažetak može biti čitateljeva prva točka kontakta ili prvi uvid u projekt. Prema tome, baš kao i ključne činjenice, Sažetak treba „prodati“ projekt i prenijeti osjećaj potrebe/strasti/ključnih koristi koje on može donijeti.

U donjem je tekstu primjer kako bi Izvršni sažetak mogao izgledati – no to nije obvezno jer je svaki projekt različit, a to Izvršni sažetak treba odraziti.

- Gradska i općinska vijećnica u X je najznačajnija preživjela javna građevina iz razdoblja velikog prosperiteta u devetnaestom stoljeću u povijesnom tekstilnom gradu Y.
- Grad Y nalazi se na području Z koje ima brojne prirodne i krajobrazne vrijednosti, ali više nije proizvodni centar, a broj stanovnika je u opadanju.
- Kao komponenta povijesne cjeline koja se sastoji od crkve, džamije i trgovačkog središta građevina je od velikog graditeljskog i povijesnog interesa premda je već nekoliko godina izvan uporabe.
- Predlažemo njezinu obnovu i prenamjenu u muzej s pratećim sadržajima za posjetitelje.
- Koristi ovog plana su raznovrsne i uključuju:
  - revitalizaciju ovog povijesnog središta
  - pružanje novih društvenih i komercijalnih mogućnosti lokalnom stanovništvu
  - povećanu vrijednost turističkog gospodarstva
  - formalne i neformalne obrazovne programe.

- Ukupni troškovi plana iznose xxx.xxx eura, od kojih je xx.xxx eura već osigurala organizacija A.
- Procjenjuje se da će Muzej privući xx.xxx posjetitelja godišnje.
- Kada se obnovi, građevinom će upravljati organizacija B koja ima potrebne vještine za vođenje lokaliteta baštine ove vrste.
- Financijska procjena unutar ovog Poslovnog plana pokazuje da će prihodi ostvareni komercijalnim aktivnostima pokriti godišnje tekuće troškove i stvoriti skromne viškove koji će se reinvestirati u zaštitu i održavanje građevine.
- Poslovni je plan izrađen radi obavještanja potencijalnih ulagača i drugih dionika o koristima ovog važnog projekta te predočivanja kako će nakon obnove i restauracije građevina X biti ne samo financijski održiva već i dati vrijedan gospodarski i društveni doprinos gradu Y i široj regiji.

1. Pozadina i povijest

Sažetak o povijesti lokaliteta, o kakvom se lokalitetu radi i zbog čega je važan.

Pozadina projekta, uključujući kratak sažeti prikaz o eventualno već obavljenim radovima i o voditelju projekta.

Ako je lokalitet otvoren za javnost, je li trenutno posjećen i ako jest, koliki je broj posjetitelja i tko su oni?

Je li bilo konsultacija o lokalitetu – s kim i u kojoj formi?

2. Strateški kontekst

Gdje se lokalitet uklapa u kontekstu regije?

Postoji li plan regionalnog razvoja/plan gospodarskog oporavka/turističke strategije itd.?

Tko posjećuje to područje – odakle dolaze posjetitelji?

Kakva je infrastruktura? Ovdje bi se trebao opisati pristup lokalitetu javnim i privatnim prijevoznim sredstvima, što je dostupno na lokalitetu ili u njegovoj blizini u smislu kapaciteta, npr. smještaj, kafići i restorani te drugi javni sadržaji.

3. Projekt

Koja je vizija vezana uz projekt?

Ciljevi – što želite napraviti, zašto to želite napraviti i kako ćete to napraviti?

Što želite postići u ovoj fazi (ako postoje faze)?

Pregledajte i opišite različite elemente projekta, npr. potrebe vezane uz očuvanje građevine/ciljeve.

Turistički elementi – npr. muzej /kafić itd. – kakva će biti turistička ponuda?

Programi i aktivnosti – npr. obrazovanje, sudjelovanje zajednice

Opišite moguće koristi – koristi mogu biti kvalitativne (npr. podizanje svijesti lokalne zajednice o vrijednosti mjesta) i kvantitativne (npr. otvaranje 10 novih radnih mjesta) te je potrebno navesti obje ako je to moguće.

Povežite koristi sa strateškim kontekstom – npr. hoće li ovaj projekt pridonijeti ostvarenju ciljeva sadržanih u Planu regionalnog razvoja i/ili strategiji za razvoj turizma?

(Pozivanje na Studiju izvodljivosti i podatke pri izradi projekta)

4. Tržišna procjena

Koji su sadržaji konkurentni na lokalnoj razini? Može se raditi o potpuno različitim vrstama sadržaja – npr. zoološki vrt/tematski park – no svi se ti sadržaji nadmeću za posjetitelje. Korisno je prikazati sliku lokalnog područja – s atrakcijama/sadržajima koji se trenutno nude posjetiteljima/kakvi se projekti planiraju u budućnosti. Ako postoji određeni broj ljudi koji već posjećuje to područje, onda postoji mogućnost da vaš projekt privuče određeni postotak postojećeg tržišta. Ako, međutim, postojeći sadržaji uspijevaju privući samo primjerice

20.000 posjetitelja godišnje, a vi predviđate brojku veću od 100.000, tada morate dokazati zbog čega mislite da ćete biti uspješniji od postojećih subjekata na tržištu. Pregled usporednih lokaliteta može biti na nacionalnoj ili međunarodnoj razini. Trebali biste odabrati razuman broj komparativnih lokaliteta – npr. ukupno od 6 do 8. Ovi bi lokaliteti trebali imati slične karakteristike kao i vaš – premda se zna da su po svojoj prirodi svi baštinski lokaliteti jedinstveni – no pozitivna se rješenja mogu preuzeti od mjesta s jednim ili više zajedničkih svojstava. Čimbenici usporedbe mogu biti sljedeći:

- lokalitet potječe iz istog povijesnog razdoblja i/ili pripada istoj vrsti dobra, npr. rimskom, industrijskoj baštini, vjerskom turizmu, kulturnom turizmu itd.;
- primjer načina na koji je lokalitet ostvario slične ciljeve kojima i sami težite;
- slični sadržaje, npr. kafić/ muzej/trgovine itd.

Ako je moguće, uvijek je najbolje posjetiti lokalitet i razgovarati s upraviteljem i/ili ključnim predstavnicima upravljačkog tima. Korisne informacije uključuju:

- povijest projekta i ključne naučene lekcije
- broj posjetitelja i presjek po vrstama posjetitelja, npr. domaći/turisti/strani posjetitelji i posjetitelji istraživači itd.
- radno vrijeme i cijene ulaznica
- prateće sadržaje
- ostvareni prihod – npr. prosječna potrošnja po posjetitelju u dućanima/kafićima
- tekuće troškove – po mogućnosti s presjekom.

Koliko je potencijalno tržište?

Prikupite sve dostupne statističke podatke:

- koliko stanovnika živi na udaljenosti od pola sata vožnje od lokaliteta, 1 sat vožnje, itd.;
- znate li (zna li lokalni turistički ured/Ministarstvo turizma) koliki broj turista trenutno posjećuje područje;
- ako takvi podaci nisu dostupni, navedite barem broj hotela i njihovu popunjenost te turističke agencije koje organiziraju posjete tom području;
- ako su obrazovne ustanove tržište, koliko ima lokalnih škola čiji bi učenici putovali/mogli putovati do vašeg lokaliteta?

Razmotrite šire mogućnosti lokaliteta ne samo kao atrakcije za posjetitelje već istražite potencijalno tržište za održavanje konferencija, obrazovnih aktivnosti itd.

5. Financijska procjena

Navedite troškovnik projekta i postojeće mogućnosti financiranja i izvore.

Navedite iznos potrebnih sredstava.

Navedite je li osiguran dio sredstava.

Pojasnite strategiju prikupljanja sredstava.

Gore navedeno učinkovito sažima proračun projekta. Odjeljci u nastavku teksta obuhvaćaju tekuću održivost projekta. Potencijalni ulagači žele se uvjeriti u postojanje održivog plana dugoročnog održavanja obnovljene građevine prije negoli odluče uložiti sredstva u tu građevinu.

Prihodi

Navedite očekivani prihod.

Kod najvećeg broja „kulturnih dobara“ koja privlače posjetitelje glavni izvor prihoda omogućuje naplata ulaznica. Stoga je potrebno jasno navesti broj očekivanih posjetitelja i prihod od naplaćenih ulaznica.

Procjena broja posjetitelja treba biti opravdana i temeljiti se na vašoj tržišnoj procjeni, dok cijene ulaznica trebaju biti razumne u kontekstu lokalnog tržišta.

Koji su izvori prihoda? (Potrebno je prikazati valjanost i uvjerljivost procjena.)

Primjerice:

- ulaznice
- ostala potrošnja posjetitelja, npr.:
  - u trgovinama
  - u kafićima
- ostali prihodi:
  - unajmljivanje objekta za konferencije
  - prodaja materijala vezanog uz dobro, knjiga itd.

Pojedini lokaliteti mogu imati koristi od godišnjih financijskih sredstava lokalnih vlasti/općina. Sve ih je potrebno navesti:

- iznos
- jesu li sredstva zajamčena – i u kojem vremenskom periodu.

Ostali izvori prihoda mogu uključiti:

- prikupljanje sredstava – npr. godišnji koncerti/festivali/manifestacije
- donacije
- bespovratna sredstva (kakva shema odobravanja bespovratnih sredstava postoji i do koje su mjere konkurentna).

Rashodi

Navedite procijenjene godišnje rashode, npr.:

- troškove zaposlenika
- osiguranje
- održavanje
- troškove očuvanja
- marketing
- itd.

Novčani tijekovi

Navedite procijenjene rashode u odnosu na održivost projekta u općem smislu te u smislu novčanih tijekova u razdoblju od 5 do 10 godina. Naime, plan bi trebao prikazivati prihode i rashode na godišnjoj osnovi kao i procjenu godišnjih viškova, koji bi trebali s vremenom rasti kako bi se omogućilo povremeno (svakih 5-10 godina) održavanje.

6. Upravljanje i održivost

Tko će upravljati lokalitetom i kako će se ostvariti održivost projekta:

- tijekom izrade
- nakon dovršetka.

Ako je moguće, navedite okvir kadrovske strukture upravljačkog tima.

Još se jedanput osvrnite na analizu čimbenika usporedbe – slijedi li vaša struktura onu na drugim usporednim lokalitetima?

7. Marketing

Okvirna analiza načina na koji će se promicati i nuditi lokalitet:

- početno razdoblje
- potom redovite aktivnosti.

8. Analiza rizika

Identifikacija osnovnih čimbenika rizika i uspostavljenih mjera za njihovo ublažavanje u tabelarnom obliku.

9. Procjena i praćenje

Kojim se sredstvima raspolaže za procjenu planirane realizacije projekta?

Kada se projekt uspostavi, na koji ćete način mjeriti uspjeh?

Ovi će se podaci također najvjerojatnije prikazati u tabelarnom obliku – s ciljevima u jednom stupcu i načinom mjerenja uspjeha u drugom.

10. Zaključak

Rezimirajte što će se postići ulaganjem u smislu kulturnih, društvenih i ekonomskih koristi.

5.6 PROJEKTNI ZADATAK – NACIONALNE RADNE SKUPINE

1. Povijest

Od lipnja 2011. godine programom „Ljubljanski proces II: Rehabilitacija naše zajedničke baštine” upravlja Savjet za regionalnu suradnju, uz financijsku i tehničku potporu Europske unije i Vijeća Europe. „Odluku o uspostavljanju radne skupine Savjeta za regionalnu suradnju za kulturu i društvo” usvojio je Odbor Savjeta za regionalnu suradnju 16. rujna 2010. godine. Glavni je cilj Radne skupine za trogodišnje razdoblje 2011. – 2014. koordiniranje aktivnosti na regionalnoj razini i praćenje napretka u provođenju „Ljubljanskog procesa II” (LP II).

Tijekom Plana integriranog projekta rehabilitacije/Pregleda graditeljske i arheološke baštine (IRPP/SAAH-a) zemlje korisnice stekle su iskustva vezana uz upravljačke i koordinacijske strukture. Cilj je bio osigurati im mehanizme za provođenje i upravljanje aktivnostima, nadziranje procesa i odlučivanje o ishodu aktivnosti. Zemlje su provodile različita rješenja ovisno o institucionalnim, administrativnim i stručnim okolnostima.

Od iznimnog je značenja procjena efikasnosti ovih rješenja i zasnivanje institucionalne odluke vezane uz upravljanje „Ljubljanskim procesom II” na ovom prošlom iskustvu. Probna faza projekta uspješno je završena kao dio IRPP/SAAH-a te su na tim temeljima mogle biti uspostavljene upravljačke i koordinacijske strukture. Očekivano unaprjeđenje učinkovitost tih struktura trebalo bi zemljama omogućiti provođenje aktivnosti do 2014. godine te pripravnost i osposobljenost za suočavanje s novim izazovima koje treba identificirati kao dio „Ljubljanskog procesa II.”

2. Tijela nadležna za „Ljubljanski proces II“

- a. Cilj je **Radne skupine za kulturu i društvo (TFCS-a)**, koju je uspostavio Savjet za regionalnu suradnju, praćenje napretka aktivnosti od 2011. do 2014. godine. Njezine su odgovornosti sljedeće: definiranje političkih ciljeva, unaprjeđenje suradnje korisnika, razvoj partnerstva, mobiliziranje sredstava za projekte rehabilitacije i održavanje dugoročnog provođenja „Ljubljanskog procesa“ od strane samih zemalja. TFCS će biti sastavljen od jednog predstavnika Savjeta za regionalnu suradnju, jednog predstavnika Vijeća Europe, jednog predstavnika Europske unije, jednog predstavnika iz svake zemlje sudionice (član TFCS-a) i drugih relevantnih predstavnika partnerskih zemalja ili organizacija vezanih uz projekt u skladu s odlukom TFCS-a. TFCS će se sastajati po potrebi, barem dvaput godišnje, vršiti praćenje napretka programa u cjelini, inicirati aktivnosti i odobravati rezultate.
- b. TFCS podupire Tajništvo sa sjedištem u Cetinju (Crnoj Gori), koje se sastoji od stalnog čelnika Ureda, stalnog upravitelja projekta i stalnog administrativnog djelatnika primljenog u službu putem otvorenog međunarodnog natječaja. Tajništvo je odgovorno za organizaciju sastanaka RCC TFCS-a, prikupljanje doprinosa zemalja (izvještaja, tehničkih dokumenata itd.), razvijanje mreže pri organizaciji redovitih koordinacijskih sastanaka s koordinadorima projekta (najmanje tri puta godišnje), upravljanje regionalnim provođenjem aktivnosti i nadzorom nad nacionalnim provođenjem, osiguravanje upravljanja i izvještavanja o projektu, pružanje pomoći korisnicima pri financijskom, tehničkom i stručnom provođenju projekta te pružanje savjeta i mišljenja zemljama kad god je to potrebno u cilju nastavljanja predloženog inovativnog procesa.
- c. Odgovornost za provođenje aktivnosti ostaje u nadležnosti zemalja korisnica, koje će u tu svrhu uspostaviti svoje **nacionalne radne skupine**. Radi se o međuresornim tijelima sa svim relevantnim dionicima iz nacionalnih, regionalnih ili lokalnih ustanova, kao i iz lokalnih zajednica, i/ili stručnjacima nadležnima za rehabilitacijske i razvojne procese u zemljama. Koordinaciju nacionalnih radnih skupina jamči koordinador projekta, kojeg imenuje Ministarstvo kulture u svakoj zemlji korisnici.
- d. RCC TFCS, Tajništvo i nacionalne radne skupine savjetuje i pomaže Vijeće Europe putem **timova međunarodnih stručnjaka** koji će povremeno pružati pomoć u provođenju i upravljanju aktivnostima.

3. Sastav i uloga nacionalnih radnih skupina

Član TFCS-a i koordinador projekta trebaju uspostaviti u svakoj zemlji nacionalne radne skupine na temelju načela i čimbenika sadržanih u IRPP/SAAH-u:

3.1 Član TFCS-a

Člana TFCS-a predlaže ministrica/ministar kulture i ta bi osoba trebala biti zaposlena u Ministarstvu kako bi se osigurala izravna politička potpora potrebna za ostvarenje konačnog cilja „Ljubljanskog procesa II“, odnosno trajne institucionalizacije „Ljubljanskog procesa“ i cjelovita upravljanja njime od strane zemalja regije. Uloga člana TFCS-a treba biti službeno priznata i unesena u redoviti opis tog radnog mjesta u Ministarstvu bez posebne naknade.

Zadaće člana TFCS-a:

- imati izravan pristup ministrici/ministru kulture i njezinim/njegovim savjetnicima kao i visoko pozicioniranim dužnosnicima u drugim ministarstvima kako bi se osigurao međuresorni sastav Nacionalne radne skupine (NFT-a) i političko praćenje LP II;

- predstavljati svoju zemlju u RCC TFCS-u u te prisustvovati sastancima (približno dva puta godišnje);
- uspostaviti i voditi Upravni odbor Nacionalne radne skupine;
- organizirati i po potrebi održavati sastanke s Upravnim odborom (najmanje jedanput godišnje) te održavati redovite kontakte s njegovim članovima telefonom/elektroničkom poštom;
- pomagati i podržavati koordinatora projekta u izvršavanju zadaća za LP II, ublažavati političke prepreke, olakšavati političke kontakte;
- sastajati se s koordinatorom projekta najmanje jedanput godišnje radi stjecanja uvida u najnovija događanja vezana uz proces i razmatranje strateških pristupa.

3.2 Koordinator projekta

Koordinatora projekta predlaže ministrica/ministar i ta bi osoba trebala biti zaposlena u Ministarstvu ili pridruženoj ustanovi. Uloga koordinatora projekta treba biti službeno priznata i unesena u njezin/njegov redoviti opis radnih zadaća u Ministarstvu bez dodatne naknade. Koordinator projekta može prihvatiti dodatne zadaće vezane uz „Ljubljanski proces II“ kao što je preuzimanje uloge stručnog savjetnika za druge zemlje, što se regulira posebnim ugovorima i konkretnom kompenzacijom.

Vrijeme koje se posvećuje „Ljubljanskom procesu II“ treba biti definirano u odnosu na upravljačku strukturu koja će se utvrditi za Nacionalnu radnu skupinu. Koordinator projekta imat će političku podršku nacionalnog člana TFCS-a te tehničku i stručnu podršku Tajništva Radne skupine RCC-a za kulturu i društvo i, ako je potrebno, međunarodnih stručnjaka koje imenuje Vijeće Europe.

Uloga i zadaće koordinatora projekta uključuju:

- koordinaciju aktivnosti koje se provode kao dio „Ljubljanskog procesa II“ u skladu s ciljevima i aktivnostima naznačenima u Okvirnim općim preporukama;
- organizaciju doprinosa različitih dionika uključenih u Nacionalnu radnu skupinu;
- upravljanje proračunom izdvojenim za „Ljubljanski proces II“;
- izradu i poticanje usvajanja nacionalnih akcijskih planova;
- dostavljanje privremenih izvještaja
- redovito obavješćivanje članova TFCS-a o najnovijim razvojnim segmentima projekta;
- širenje relevantnih informacija među dionicima;
- nadzor nad provođenjem strategija na području komunikacija i promidžbe;
- dostavljanje završnih dokumenata na političko usvajanje;
- omogućivanje demokratskih procedura i stalnog dijaloga među dionicima uključenima u projekt.

Koordinator projekta bi trebao imati:

- izravan pristup ministru/ministrici ili njegovim/njezinim savjetnicima
- stručno priznate vještine na području baštine
- razvijenu široku mrežu s drugim ustanovama i stručnjacima, nevladinim organizacijama i civilnim društvom
- razvijene upravljačke i organizacijske vještine.

Procijenjeno vremensko angažiranje koordinatora projekta:

- 3 plenarna sastanka (2 dana) godišnje s Tajništvom TFCS-a (koordinacijski sastanci)
- 1 sastanak (1 sat) mjesečno s koordinatorom programa/članom TFCS-a
- 1 sastanak (2 sata) mjesečno sa svakim od tehničkih timova + telefon/e-mail

- izravan kontakt s članovima Projektnog odbora
- 1 dan/tjedan za koordinaciju procesa (izvješćivanje, platforma itd.).

3.3 Upravni odbor

Upravni odbor uspostavlja član TFCS-a. Trebao bi biti sastavljen od osoba na bitnim pozicijama, predstavljati međuresorni i višesektorski pristup projektima (lokalna tijela, gradonačelnici, donositelji odluka, razna ministarstva – kulture, turizma, gospodarstva itd.), osigurati potporu projektima i njihovu vidljivost te odobriti proces koji će se održavati na kontinuiranoj osnovi. Članovi bi trebali pomoći u rješavanju političkih pitanja i identificirati moguća buduća rješenja problema u cilju okončanja „Ljubljanskog procesa II“.

Član TFCS-a saziva Upravni odbor ovisno o problemima identificiranima tijekom Ljubljanskog procesa II, ali najmanje jedanput godišnje, radi informiranja o napretku i rezultatima. Član TFCS-a trebao bi biti u redovitom kontaktu s članovima Upravnog odbora.

3.4 Odbor projekta

Koordinator projekta treba uspostaviti Odbor projekta na temelju svoje osobne mreže i kontakata radi strateških potreba, odnosno okupiti skupinu stručnjaka radi savjetovanja u cilju obogaćivanja Nacionalne radne skupine i provođenja „Ljubljanskog procesa II“. To mogu biti predstavnici ustanova, nevladinih organizacija, lokalnih vlasti, ministarstava (kulture, turizma, gospodarstva itd.) ili osobe iz posebnih područja koja mogu biti potrebna za provođenje „Ljubljanskog procesa II“:

- marketinška ekspertiza za proučavanje čimbenika koji osiguravaju najbolju promidžbu/marketing projekta/lokaliteta;
- ekonomska ekspertiza za izradu poslovnog plana s pouzdanim predviđanjima o rezultatima ulaganja;
- ekološka, prostorno-planska ekspertiza za sve probleme vezane uz okoliš, krajobraz, pristup, logistiku i usluge;
- pravna i administrativna ekspertiza za pitanja vezana uz vlasništvo i korištenje lokaliteta te lokalne i nacionalne zakone;
- grafička i komunikacijska ekspertiza za izradu zanimljivog i dobro pripremljenog informativnog materijala o projektu.

3.5 Tehnički timovi

Tehničke timove uspostavlja koordinator projekta za svaki projekt rehabilitacije koji treba izraditi i promicati. Trebao bi biti sastavljen od jednog predstavnika vlasnika projekta rehabilitacije, budućih „korisnika“ i tehničkih stručnjaka. Broj članova ovisi o specifičnosti spomenika ili lokaliteta. Zadatak je stručnjaka uključenih u tehničke timove pružanje potpore koordinatoru projekta tijekom:

- primjene metodologije za prikupljanje potrebnih podataka i izradu projektne dokumentacije
- izrade prijedloga i aplikacija za financiranje
- sastanaka s javnim i privatnim sugovornicima uključenima u realizaciju projekta.

Tehničke je timove moguće prilagođavati stupnju napretka projekta (izradi ili promidžbi) i uključiti druga područja ekspertize potrebna u određenim slučajevima, npr. za financiranje projekta, izradu projekta na području turizma i sl.

4. Struktura i procijenjene investicije

	status	zadaci	procijenjeno vrijeme (LP II)	naknade
član RCC TFCS-a	Ministarstvo/nacionalna ustanova; na prijedlog ministra/Međuresorne komisije	političko praćenje procesa	2 plenarna sastanka (1 dan) godišnje RCC TFCS-a + 1 sastanak (1 sat) mjesečno s koordinatorom projekta + (minimalno) 1 sastanak (pola dana) godišnje s Upravnim odborom	dio tekućih poslova u Ministarstvu
koordinator projekta	Ministarstvo/nacionalna ustanova; na prijedlog ministra	tehničko upravljanje procesom, koordinacija dionika; praćenje rehabilitacijskih projekata	3 plenarna sastanka (2 dana) godišnje Tajništva TFCS-a + 1 sastanak (1sat) mjesečno s članom TFCS-a + 1 sastanak (2 sata) mjesečno sa svakim od tehničkih timova (samo u operativnoj fazi) + telefonski i e-mail izravni kontakt s članovima Projektnog odbora + 1 dan/tjedan za koordinaciju procesa (izvješćivanje, platforma itd.)	dio tekućih poslova u Ministarstvu
Upravni odbor	nacionalne i regionalne ustanove što ih imenuju ministarstva/ustanove	politička potpora	1 sastanak (pola dana) godišnje s članom TFCS-a ili redoviti osobni kontakt	dio tekućih poslova u Ministarstvu
Odbor projekta	nacionalne, regionalne i lokalne institucije, stručnjaci, općine, nevladine organizacije, civilno društvo što ih poziva koordinator projekta	savjeti koordinatoru projekta	telefonski i e-mail izravni kontakti s koordinatorima projekta	dio tekućih poslova u Ministarstvu + naknade za stručni doprinos
tehnički timovi	vlasnici, općine, stručnjaci (uključujući specijalizirane ustanove) koje predlažu glavni partneri uz suglasnost koordinatora projekta	iniciranje tehničkih aktivnosti i praktičnog provođenja aktivnosti	3 dana x broja PIL unosa/IDS + PTA +5 dana x broja PIL unosa/BP + broj PIL unosa (promidžbenih aktivnosti) + sastanak (2 sata) mjesečno s koordinatorom projekta	dio tekućih poslova u ustanovi/općini + precizne naknade za stručni doprinos